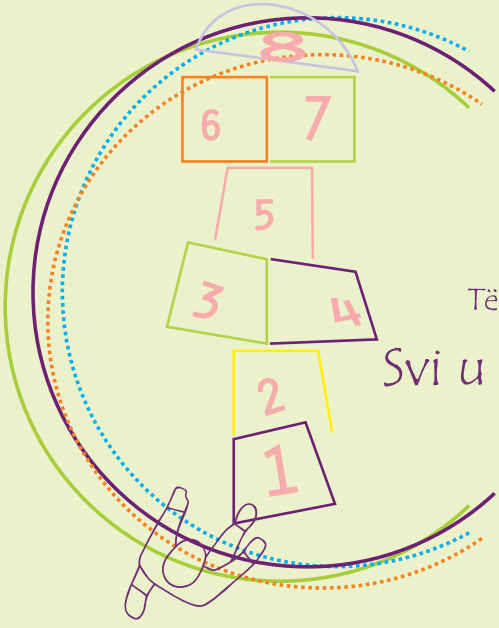

Të gjithë në shkollë, ardhmëria për të gjithë!

Svi u školu, budućnost za sve!

Irány az iskola, mindannyiunk jövője!

Savore ande škola, avutnipe pala savore!

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

376.1-056.26/.36-053.2(497.11)(035)
376.74-54.57(497.11)(035)

SVI u školu, budućnost za sve! = Të gjithë në shkollë, ardhmëria për të gjithë! = Irány az iskola, mindannyiunk jövője! = Savore and škola, avutnipe pala savore! / [priredile Nevena Adžić ... [at al.] ; prevod na romski Slavica Vasić, prevod na mađarski Norbert Šabić]. – Beograd : Centar za obrazovne politike, 2011 (Beograd : Dosije studio). – 45 str. : ilustr. ; 23 cm

Uporedo srp. tekst i prevod mađ., rom. i alb. jeziku. – Tiraž 11.000. – Bibliografija: str. 44–45.

ISBN 978-86-87753-04-4

1. Уп. ств. насл.
а) Инклузивно образовање – Србија – Приручници

COBISS.SR-ID 181570316

Të gjithë në shkollë, ardhmëria për të gjithë!

Svi u školu, budućnost za sve!

Irány az iskola, mindannyiunk jövője!

Savore ande škola, avutnipe pala savore!

Beograd, 2011

IMPRESUM

PRIREDILE: Nevena Adžić, Emina Ferizović, Mirjana Ilić, Vanja Ivošević, Gordana Josimov, Borislava Maksimović, Milena Mihajlović, Zdenka Milivojević, Nataša Nikolić Gajić, Nataša Pantić, Marija Ristovski, Tatjana Stojić, Vesna Zlatarović

NASLOV: Svi u školu, budućnost za sve

IZDAVAČ: Centar za obrazovne politike

ZA IZDAVAČA: Vanja Ivošević

PREVOD NA ROMSKI: Slavica Vasić

PREVOD NA MAĐARSKI: Norbert Šabić

PREVOD NA ALBANSKI: WORLDWIDE Translations

DIZAJN: Milica Milojević

TIRAŽ: 11 000 primeraka

ŠTAMPA: Dosije studio d.o.o.

ISBN: 978-86-87753-04-4

Gurbetski dijalekt izabran je iz tehnickih razloga i bez preferencija u odnosu na ostale dijalekte romskog jezika.

SADRŽAJ

UVOD 4
ŠTA JE SOCIJALNA INKLUZIJA/DRUŠTVENA UKLJUČENOST? 6
ŠTA JE INKLUZIVNO OBRAZOVANJE? 8
ZAŠTO JE INKLUZIVNO OBRAZOVANJE VAŽNO? 24
KAKO OSIGURATI INKLUZIVNO OBRAZOVANJE? 32
PROMENE U SISTEMU OBRAZOVANJA 40
VIŠE O INKLUZIVNOM OBRAZOVANJU 44

PËRMBAJTJA

HYRJE 4
ÇKA ËSHTË INKLUZIONI SOCIAL/INKUADRIMI SHOQËROR? 6
ÇKA ËSHTË ARSIMIMI INKLUZIV? 10
PSE ARSIMIMI INKLUZIV ËSHTË ME RËNDËSI? 26
SI TË SIGUROHET ARSIMIMI INKLUZIV? 33
NDRYSHIMET NË SISTEMIN E ARSIMIMIT 41
MË SHUMË PËR ARSIMIMIN INKLUZIV 44

TARTALOM

BEVEZETŐ 5
MI A SZOCIÁLIS INKLÚZIÓ/TÁRSADALMI BEFOGADÁS? 7
MI AZ INKLUZÍV OKTATÁS? 12
MIÉRT FONTOS AZ INKLUZÍV OKTATÁS? 28
HOGYAN BIZTOSÍTSUK AZ INKLUZÍV OKTATÁST? 34
VÁLTOZÁSOK AZ OKTATÁSI RENDSZERBEN 42
TOVÁBBI INFORMÁCIÓK AZ INKLUZÍV OKTATÁSRÓL 45

RIGALO

ANGLUNO SVATO 5
SO SI SOCIALNO INKLUZIA/CIVILNO DIJIPE? 7
SO SI INKLUZIVNO SIKAVIPE? 14
SOSE SI IMPORTANTNO INKLUZIVNO EDUKACIA? 30
SAR TE AVEL SAJEKH INKLUZIVNO SIKAVIPE? 35
AVERČHANDIPE ANDE EDUKATIVNO SISTEMO 43
MAJBUT ANDAR INKLUZIVNO SIKAVIEPE 45

UVOD

Ova brošura namenjena je Vama – učiteljima, školama, zajednici, roditeljima i drugoj široj javnosti. Brošura je pripremljena u okviru kampanje „Svi u školu, budućnost za sve!".

Cilj kampanje „Svi u školu, budućnost za sve!" jeste ostvarivanje kvalitetne inkluzivne kulture i prakse za svu decu putem:

- razvijanja svesti u stručnoj i široj javnosti o značaju inkluzije,
- pružanja podrške svim učesnicima u obrazovnom procesu,
- podrške primeni Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja iz 2009. godine.

U toku kampanje biće organizovano 100 tribina na teritoriji cele Srbije, uz istovremenu medijsku kampanju na nacionalnom i lokalnom nivou.

U cilju boljeg razumevanja pojma inkluzije i inkluzivnog obrazovanja, kao i značaja inkluzije za društvo u celini, ova brošura donosi pregled osnovnih pojmova vezanih za inkluzivno obrazovanje. Želja nam je da doprinesemo stvaranju podsticajnijeg ambijenta za uspešnu implementaciju inkluzivnog obrazovanja i njegovo stalno unapređivanje.

Kampanju partnerski realizuju Savez učitelja Republike Srbije (SURS), CIP-Centar za interaktivnu pedagogiju (CIP) i Centar za obrazovne politike (COP), uz podršku Fonda za otvoreno društvo, i u saradnji sa timom projekta "Pružanje unapređenih usluga na lokalnom nivou - DILS" Ministarstva prosvete.

HYRJE

Qëllimi i kampanjës "Të gjithë në shkollë, ardhmëria për të gjithë!", është realizimi i kulturës kualitative inkluzive dhe praktikës për të gjithë fëmijët përmes:

- zhvillimit të vetëdijes në publikun profesional dhe publikun e gjerë për rëndësinë e inkluzionit
- ofrimit të përkrahjes të gjithë pjesëmarrësve në procesin arsimor
- përkrahjes së aplikimit të Ligjit për bazat e sistemit të arsimimit dhe edukimit nga viti 2009.

Gjatë kampanjës do të organizohen 100 forume në gjithë territorin e Serbisë, me kampanjë mediale të njëkohësishme në nivelin nacional dhe lokal.

Me qëllim të kuptimit më të mirë të nocionit të inkluzionit dhe arsimimit inkluziv, si dhe rëndësisë së inkluzionit për shoqërinë në tërësi, kjo broshurë sjell një pasqyrë të nocioneve themelore lidhur me arsimimin inkluziv. Kemi dëshirë t'i kontribuojmë krijimit të ambientit stimulues për implementimin e suksesshëm të arsimimit inkluziv dhe avancimit të tij të përhershëm.

Kampanja realizohet në partneritet me Shoqatën e mësuesve të Republikës së Serbisë (SURS), CIP-Qendra për pedagogji interaktive (CIP) dhe Qendra për politika arsimore (COP), me mbështetjen e Fondit për shoqëri të hapur dhe në bashkëpunim me ekipin e projektit "Ofrimi i shërbimeve të avancuara në nivelin lokal- DILS" të Ministrisë së arsimit.

BEVEZETŐ

Ezt a kiadványt az Ön számára készítettük el – tanítóknak és tanároknak, iskoláknak, helyi közösségeknek, szülőknek és a széles körű nyilvánosságnak. A kiadványt az „Irány az iskola, mindannyiunk jövője!" elnevezésű kampány keretein belül állítottuk össze.

Az „Irány az iskola, mindannyiunk jövője!" kampány célja, a minőséges befogadó kultúra és gyakorlat megteremtése minden gyermek számára, azáltal hogy:

- felhívja a közvélemény figyelmét az inklúzió fontosságára
- segítséget nyújt minden diáknak az oktatásban
- támogatja a 2009-ben meghozott oktatási és nevelési rendszer alapjairól szóló törvény alkalmazását

A kampány során 100 tribün kerül megszervezésre egész Szerbia területén, egyidejű médiakampánnyal országos és helyi szinten.

Annak érdekében, hogy jobban megértsük az inklúzió és az inkluzív oktatás fogalmát, valamint, hogy alátámasszuk a befogadás jelentőségét az egész társadalom számára, ez a kiadvány áttekintést ad inklúzióval kapcsolatos alapvető fogalmakról. Célunk, hogy elősegítsük az inklúzió végrehajtásához és annak folytonos fejlesztéséhez szükséges stimuláló környezet megteremtését.

A kampányt a Szerbiai Pedagógusok Egyesülete (SURS), az Interaktív Pedagógia Központ (CIP) és az Oktatáspolitikai Központ (COP), valósítják meg partnerségben a Nyílt Társadalomért Alapítvány támogatásával, együttműködve az Oktatási Minisztérium "Helyi szintű előrehaladott szolgáltatásokért" (DILS) elnevezésű projekt csapattal.

ANGLUNO SVATO

Akava ramosaripe si pala tumen- sikavne, škole, amalipe, daja thaj dada thaj aver manušenge ande amalipe. Ramosaripe si keridno pala e kampanja "Savore ande škola, avutnipe pala savore!"

Reslipe ande kampanja "Savore ane škola, avutnipe pala savore" si te kerel pe kvalitetno inkluzivno kultura thaj praksa pala sa e čhavore gaja kaj ka:

- bararel pe o gndo ande sikavno thaj amalipe andar goda sar si importantno e inkluzia
- te loćharel pe sa e manušenge ande edukativno proceso
- loćharipe andar o lijipe Krisoso pala e fundone sistema katar e edukacia thaj barjaripe andar 2009. berš

Ande kampanja ka avel kerdino 100 tribine ande Srbija, thaj ka avel kerdini medijsko kampanja po nacionalno thaj lokalno nivelo.

Te bi majlačhe haćarela pe o svato inkluzia thaj inkluzivno edukacija, sar vi gadići si importantno e inkluzia pala sasto amalipe, akava ramosaripe anel dikhipe katar sa goda so si inkluzivno edukacia. Kamas te avel pe dži gothe te kerel pa lačho ambijento pala majlačhi implementacia pala inkluzivno edukacia thaj te vov barjarel pe.

E partnera ande kampanja si Kidipe katar e sikavne ande Raštra Srbija, CIP, Centro pala interaktivno pedagogija, Centro pala edukativni politike, loćharimasa katar Fondo pala putrado amalipe, a jekhtane e timosa savo kerel o projekto "Dijipe katar nevljardo lijipe pe lokalno nivelo. DILS" savo kerel o Ministerijumo pala o sikavipe.

ŠTA JE SOCIJALNA INKLUZIJA/DRUŠTVENA UKLJUČENOST?

Inkluzija (lat. *inclusio*): uključenje, uključivanje, obuhvatanje, sadržavanje u sebi, uračunavanje u nešto, podrazumevanje.

Socijalna inkluzija je potpuno učešće u društvenom životu svih osoba bez obzira na pol, etničku pripadnost, rasu, religiju, HIV status, invaliditet, migrantski status, socio-ekonomsko poreklo, sposobnosti, zdravstveno stanje. Društvo treba da stvara jednake šanse za odrastanje, školovanje, obrazovanje, zaposlenje i sve druge aspekte života osobe, bez obzira na različitosti.

Socijalna inkluzija je život u zajednici sa drugima bez predrasuda i oslanja se na princip poštovanja različitosti i na verovanje da različitost obogaćuje svet u kojem živimo.

Društvo bi trebalo da omogući svakom pojedincu da ostvari sve svoje kapacitete i da živi dostojanstveno svoj život. Socijalna inkluzija je put ka razvijanju takvog društva, zasnovanog na toleranciji, na razumevanju drugog, na poštovanju svakoga, na otvorenosti i prihvatanju.

Inkluzija je budućnost.
Inkluzija je pripadanje jednoj rasi,
Ljudskoj rasi.
Inkluzija je osnovno ljudsko pravo.
Inkluzija je borba da shvatimo
kako da živimo jedni sa drugima.
Inkluzija nije nešto što radimo
nekome ili za nekoga.
To je nešto što radimo jedni sa drugima.

Inkluzija je elegantna u svojoj jednostavnosti
I kao ljubav predivna u svojoj kompleksnosti.
Inkluzija je borbeni poklič, poziv roditelja,
Plač deteta da bi bilo dočekano,
Zagrljeno,
Hvaljeno,
Nagrađeno,
Voljeno kao dar,
Kao čudo, kao blago.
Inkluzija je ulaganje u prave domove,
Pravi život, sve ljude.

Inkluzija je budućnost ![1]

ÇKA ËSHTË INKLUZIONI SOCIAL/INKUADRIMI SHOQËROR?

Inkluzioni (lat. *inclusio*): përfshirja, inkuadrimi, mbulimi, përmbajtja në vete, kalkulimi, nënkuptimi.

Inkluzioni social është pjesëmarrja e plotë në jetën sociale të të gjithë personave pavarësisht nga gjinia, përkatësia etnike, rasa, religjioni, HIV statusi, invaliditeti, statusi migrues, prejardhja socio-ekonomike, aftësitë, gjendja shëndetësore. Shoqëria duhet të krijojë shanse të njejta për rritje, shkollim, arsimim, punësim dhe të gjitha aspektet tjera të jetës, pa marrë parasysh dallimet.

Inkluzioni social është jeta në shoqëri me të tjerët pa paragjykime dhe mbështetet në parimin e respektimit të llojllojshmërive dhe në besimin se llojllojshmëria pasuron botën në të cilën jetojmë.

Shoqëria duhet t'i mundësojë çdo individi që të realizojë të gjitha kapacitetet e veta dhe të jetojë jetën e vet në mënyrë dinjitoze. Inkluzioni social është rruga drejt zhvillimit të një shoqërie të tillë, të bazuar në tolerancë, në mirëkuptimin e tjetrit, në respektimin e secilit, në çiltërsinë dhe pranimin.

Inkluzioni është ardhmëria.
Inkluzioni është përkatësia ndaj një rase,
Rasës njerëzore.
Inkluzioni është e drejtë themelore e njeriut.
Inkluzioni është përpjekja që të kuptojmë se si të jetojmë me njëri tjetrin.
Inkluzioni nuk është diçka që i bëjmë dikujt ose për dikë.
Është diçka që bëjmë me njëri tjetrin.

Inkluzioni është elegant në thjeshtësinë e vet
Dhe si dashuri shumë e bukur në kompleksitetin e vet.
Inkluzioni është birtmë lufte, thirrje e prindërve,
Vaji i fëmiut që të jetë i mirëpritur,
I përqafuar,
I lavdëruar,
I shpërblyer,
I dashur si dhuratë,
Si çudirë, si thesar,
Inkluzioni është investim në shtëpi të vërteta,
Jetë të vërtetë, të gjithë njerëzit.

Inkluzioni është ardhmëria ! [1]

MI A SZOCIÁLIS INKLÚZIÓ/TÁRSADALMI BEFOGADÁS?

Az inklúzió a jövő.
Az inklúzió egy fajhoz való tartozás,
Az emberi fajhoz.
Az inklúzió alapvető emberi jog.
Az inklúzió egy harc, hogy megértsük
miként éljünk egymással.
Az inklúzió nem olyasmi, amit teszünk
valakinek vagy valakiért.
Az olyasmi amit egymással teszünk.

Az inklúzió elegáns a maga egyszerűségében
És mint a szerelem, szép a maga
összetettségében.
Az inklúzió egy csatakiáltás, szülői
felszólítás,
Gyermeki sírás, üdvözlésre várva,
Átölelve,
Megdícsérve,
Megjutalmazva,
Szeretve mint az ajándék,
mint a csoda, mint az arany.
Az inklúzió befektetés egy igazi otthonba,
Igaz életbe, minden embernek.

Az inklúzió a jövő! [1]

Inklúzió (latinul *inclusio*): befogadás, belefoglalás, beleszámítás.

A szociális inklúzió (társadalmi befogadás) a társadalmi életben való teljeskörű részvételt jelenti minden ember számára, nem, faj, vallás, etnikai hovatartozás, HIV állapot, menekült státusz, szociális vagy gazdasági háttér, fogyatékosság, képességek, egészségügyi állapot, vagy más megkülönböztetés nélkül. A társadalomnak egyenlő esélyeket kell biztosítania a felnövés, iskoláztatás, oktatás, munkába állás és az élet más területein is, függetlenül a személyek közötti különbségektől.

A szociális inklúzió egy közösségi élet másokkal, előítéletek nélkül, amely a sokszínűség tiszteletben tartásának elvére épül abban a hitben, hogy a sokszínűség gazdagítja a világot, amelyben élünk.

A társadalomnak lehetőséget kell biztosítania minden személy számára, hogy kiteljesítse képességeit, és hogy méltósággal élje az életét. A szociális inklúzió útja egy ilyen társadalom megteremtéséhez vezet, a toleranciára, a megértésre és tiszteletre, nyitottságra és elfogadásra alapozva.

SO SI SOCIJALNO INKLUZIA–AMALIPASO DIJIPE?

Inkluzia si avutnipet.
Inkluzia si kaj san jekh rasa,
manušikani rasa.
Inkluzia si fundono manušikano hakaj
Inkluzia si amripe te haćaras
sar te trajis jekh avresa.
Inkluzia naj niso so keras pala khanika
vol khanikase.
Goda si neso so keras jekh avrese.

Inkluzia si elegantno godolese kaj si gasavi
Thaj sar kamipe si šukar gadići si kompleksno.
Inkluzia si maripe, akharipe dadengo thaj
dajengo, rovipe čhavoreso sar bi ašćarela pe,
Inćardo,
Dijo,
Kamlo sar del,
Sar miraklo, sar thagaripe.
Inkluzia si dijpe adne khera,
Čačo trajo, sa e manuša.

Inkluzia si avutnipe! [1]

Inkluzia, (lat. *inclusio*): dijipe, thodipe , haćaripe.,
Socijalno inkluzia si dijipe ande thajo ande amalipe sa e manušengo ni dikhel pe po polo, etniciteto, rasa, religia, HIV statuso, invaliditeto, si li khonik migranto, socio ekonomikano nakhlipe, sastipe. O amalipe trubul te kerel jekhtane šanse pala bararipe, sikavipe, edukacia, buti thaj sa aver aspekta e trajose thaj ni dikhel pe po averčhandipe.

Socialno inkluzia si trajo ande amalipe avere manušeca thaj naj prejudicie thaj thodini si po principo te paćaven pe e averčhadnipa thaj po paćavipe te avečhandipe si barvalipe e themeso ande savo trajis.

O amalipe trubul te del šaipe sa e manušenge te lel pire kapaciteta thaj te trajil lačhe piro trajo. Socijalno inkluzia si drom te bararel pe gasavo amalipe, savo si tolerantno, savo haćarel avere manuše, paćavel sa e manušen, si putardo thaj lel sa e manušen.

1 Bilten VelikiMali (2010)
1 Buletini Të mëdhenjtë Të vegjëlit (2010)
1 "VelikiMali" kiadvány (2010)
1 Bilteno BareCkne 2010

pravo svakog deteta na obrazovanje koje odgovara njegovim potrebama

promena školske kulture, politike i prakse kako bi se odgovorilo na razlike koje postoje i zadovoljile potrebe svakog deteta

INKLUZIVNO

uključivanje svakog deteta u školsku zajednicu

pružanje mogućnosti svakom detetu da uči, da razvija i stiče kvalitetna i upotrebljiva znanja za život u modernom društvu

poštovanje i **uvažavanje** različitosti i individualnosti svakog deteta

omogućava da svako dete dobije podršku u učenju

gledanje na razlike među učenicima kao na resurse za podršku učenju, a ne kao na probleme koji se moraju rešavati

podizanje samopouzdanja svakog deteta i bolja priprema za život u kome će se njegove sposobnosti koristiti

kreiranje „škole po meri deteta"

omogućavanje svakom detetu razvijanje njegovih optimalnih potencijala

ŠTA JE INKLUZIVNO OBRAZOVANJE?

Ne postoje dva ista deteta,
neki su visoki, dok su drugi niski,
neki su stidljivi, dok su drugi otvoreni,
neki uče brzo, dok su drugi sporiji,
neki vole sport, a drugi ne,
neki su dobri pevači, a drugi nisu,
neki dobro čitaju, a drugi ne,
neki su nemirni, drugi nisu...[2]

Svako je dete drugačije i svako dete ima potrebu da bude voljeno i prihvaćeno.
Strah, predrasude i neznanje uzrokuju isključivanje onih koji su drugačiji.
Želimo da naša deca znaju da je u redu biti različit.
Svi smo jednaki u tome što smo različiti!

OBRAZOVANJE JE

prilagođavanje škole detetu i njegovim potrebama

partnerstvo – negovanje uzajamne podrške između škola, s jedne strane, i službi, institucija i udruženja iz lokalne zajednice, s druge strane

smanjivanje svih prepreka u obrazovanju za sve učenike

izgradnja tolerantnog, demokratskog društva baziranog na poštovanju ljudskih prava i poštovanju različitosti

2 UNECSO (2001) Vodič za nastavnike, Razumevanje i odgovor na potrebe dece u inkluzivnim učionicama

ARSIMIMI ËSHTË

e drejta e çdo njeriu në arsimim që iu përgjigjet nevojave të veta

ndryshimi i kulturës shkollore, politikës dhe praktikës për t'iu përgjigjur dallimeve të cilat ekzistojnë dhe për të përmbushur nevojat e çdo fëmiu

inkuadrimi i çdo fëmiu në bashkësinë shkollore

ofrimi i mundësisë që çdo fëmijë të mësojë, të zhvillohet dhe të arrijë dituri kualitative dhe të përdorshme për jetesë në shoqërinë modeme

respektimi dhe vlerësimi i dallimeve dhe individualitetit të çdo fëmiu

mundëson që çdo fëmijë të ketë **përkrahje** në mësim

shikimi në dallime në mes të nxënësve si në resurse për përkrahje ndaj mësimit e jo si në probleme që duhen zgjidhur

ngritja e vetëbesimit të çdo fëmiu dhe përgatitja më e mirë për jetesë ku do të përdoren aftësitë e tij

dizajnimi i "shkollës sipas moshës së fëmiut"

mundësimi çdo fëmiu zhvillim të potencialeve të tij maksimale

ÇKA ËSHTË ARSIMIMI INKLUZIV?

Nuk ekzistojnë dy fëmijë të njejtë,
disa janë të gjatë, përderisa të tjerët janë të shkurtër,
disa janë të turpshëm, përderisa të tjerët janë të hapur,
disa mësojnë shpejt, përderisa të tjerët janë më të ngadalshëm,
disa e duan sportin dhe të tjerët jo,
disa janë këngëtarë të mirë dhe të tjerët nuk janë,
disa lexojnë mirë, të tjerët jo,
disa nuk janë të qetë, të tjerët janë...

Çdo fëmijë është i ndryshëm dhe çdo fëmijë ka nevojë që të jetë i dashur dhe i pranuar.
Frika, paragjykimet dhe mosdija shkaktojnë përjashtimin e atyre që janë të ndryshëm.
Dëshirojmë që fëmijët tanë të dijnë se është në rregull të jesh ndryshe. Të gjithë jemi të barabartë për faktin se jemi të ndryshëm!

INKLUZIV

përshtatshmëria e shkollës ndaj fëmiut dhe nevojave të tij

partneriteti- kultivimi i përkrahjes së ndërsjellë në mes të shkollave, nga njëra anë dhe shërbimeve, institucioneve dhe shoqatave të bashkësisë lokale, nga ana tjetër

zvogëlimi i të gjitha pengesave në arsimim për të gjithë nxënësit

mundësimi i shoqërisë tolerante, demokratike të bazuar në respektimin e të drejtave të veta dhe respektimin e dallimeve

2 UNECSO (2001) Udhëzues për arsimtar, Kuptimi dhe përgjigja ndaj nevojave të fëmijëve nëpër klasa inkluzive

AZ INKLÚZÍV

minden gyermek **joga** olyan oktatásra, amely megfelel a szükségleteinek

az iskolai kultúra, politika és gyakorlatok **megváltoztatása**, hogy azok megfeleljenek a fennálló különbségeknek és minden gyermek igényének

minden gyermek **bekapcsolása** az iskolai közösségbe

lehetőséget adni minden gyereknek, hogy tanuljon, és minőséges és használható tudásra tegyen szert a modern társadalomban való élethez

a sokféleségnek és minden gyermek egyéniségének a **tisztelete** és **megbecsülése**

lehetővé teszi, hogy minden gyermek megkapja a **támogatást** a tanuláshoz

megérteni, hogy a diákok közötti különbségek erőforrások amelyek segíthetik a tanulást, s nem pedig problémák amelyeket meg kell oldani

gyerekek **önbecsülésének növelése** és sikeresebb felkészítésük egy olyan életre, ahol képességeik révén fognak érvényesülni

a "gyerekre szabott" iskolák **létrehozása**

lehetőség minden gyerek számára, hogy optimálisan fejlessze potenciálját

Nem létezik két egyforma gyerek,
egyesek magasak, míg mások alacsonyak,
vannak akik félnek, míg mások nyitottak,
néhányan gyorsan tanulnak, mások lassabban,
vannak akik szeretnek sportolni, mások nem,
egyesek jó énekesek, míg mások nem,
vannak akik jól olvasnak, és akik nem,
néhányan nyugtalanok, mások nem...

Minden gyermek másmilyen, és mindegyiküknek szüksége van arra, hogy szeressék és elfogadják. A félelem, az előítéletek és a tudatlanság azok kizárásához vezet, akik másmilyenek. Szeretnénk, hogy gyermekeink tudják, nem baj másmilyennek lenni. Mindannyian egyformák vagyunk abban, hogy különbözünk!

OKTATÁS

az iskola **hozzáigazítása** a gyerekhez és az ő szükségleteihez

partnerség – a kölcsönös támogatás ápolása egyrészt az iskolák, másrészt pedig a szolgálatok, intézmények és a helyi közösség egyesületei között

az oktatási akadályok **csökkentése** minden diák számára

egy toleráns, demokratikus társadalom **felállítása**, amely az emberi jogok és az emberek közötti különbségek tiszteletére épül

2 UNECSO (2001) Tanári kézikönyv, A gyerekek szükségleteinek megértése és válasz azokra az inklúzív tantermekben

Hakaj sa e čhavorengo po sikavepe savo si pala leso mangipe

arlisaripe ande školaki kultura, politika thaj prasa sar bi irisarela pe pe avečhandipa save si thaj save bi avela lačhe pala e manipa sa e čahvorenge

INKLUZIVNO SI

Dijipe sa e čhavorengo ande školako kidipe

te del pe šaipe sa e čhavorenge te sikavel, te bararel thaj te lel lačhe thaj kvalitetno džanglipe pala o trajo ande moderno amalipe

paćavipe thaj **lijipe** katar avečhadnipe thaj individualiteto sa e čhavorengo

Loćharel te sa e čhavore len **loćharipe** ando sikavipe

dikhipe pe avečhadnipa mašklar e sikavne sar resursa pala loćharipe ande sikavipe, a na sar problema save trubun te lačharen pe

vazdipe pakar o korkoropaćavipe sa e čhavorengo thaj lačo sikavipe pala o trajo ande savo ka lel pe sa goda so vov džanel

keripe „školako pala o čhavoro"

loćharipe sa e čhavorenge te bareren pire optimalni potencijala

SO SI INKLUZIVNO EDUKACIA?

Naj po tehm duj jekhutne čhavore,
Nesave si bare, nesave aver ckne,
Nesave si ladžavne, nesave si putarde,
Nesave sićon sigo, nesave poloće,
Nesave kamen sport, nesave na,
Nesave đilaben lače, nesave naj,
nesave đinaven lače, nesave na,
nesave ni paćaven, nesave paćaven...

Sa e čhavore si avečhande thaj sa čhovre mangen te kamen len
Dar, prejudicije thaj bidžanglipe keren te na avel inkluzia godolengi save si averčhande
Kamas te amare čhvore džanen kaj si lače goda kaj si avečhande. Savore sam jekhtane ande goda kaj sam averčhande!

EDUKACIA

te e škola avel škole pala sa e čhavore than lenge mangipa

partnerstvo –bararipe katar o ločharipe maškar e škola, pe jekh rig, thaj službe, institucie thaj amalipa andar o lokalno kidipe, pe aver rig

cknjaripe sa godoleso so si bilačhipe pala sa e sikavne

keripe kart o tolerantno, demokrati-kano amalipe savo si thodino po paćavipe manušikane hakajengo thaj paćavipe katar o averčhadnipe

2 UNESCO 2001 Vakaripe pala e sikavne. Haćaripe thaj irisaripe pe manglipa e čhavorene ande inkluzivni klasura

Cilj inkluzivnog obrazovanja je obezbeđivanje kvalitetnog obrazovanja za svaku učenicu i svakog učenika, pod jednakim uslovima za sve. Pravo na obrazovanje, kao ljudsko pravo, zagarantovano je ratifikovanim međunarodnim pravnim aktima, Ustavom Republike Srbije i zakonima koji bliže regulišu ostvarivanje ljudskih prava u oblasti obrazovanja i vaspitanja.

Svako ima pravo na obrazovanje. Osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno, a srednje obrazovanje je besplatno. Svi građani imaju, pod jednakim uslovima, pristup visokoškolskom obrazovanju.[3]

Sistem obrazovanja i vaspitanja mora da obezbedi za svu decu, učenike i odrasle jednako pravo i dostupnost obrazovanja i vaspitanja bez diskriminacije i izdvajanja po osnovu pola, socijalne, kulturne, etničke, religijske ili druge pripadnosti, mestu boravka, odnosno prebivališta, materijalnog ili zdravstvenog stanja, teškoća i smetnji u razvoju i invaliditeta, kao i po drugim osnovama.[4]

Svako ima pravo na predškolsko, osnovno i srednje obrazovanje i stručno osposobljavanje pod jednakim uslovima, u skladu sa zakonom. Zabranjeno je licu ili grupi lica na osnovu njihovog ličnog svojstva, neopravdano otežati ili onemogućiti upis u vaspitno-obrazovnu ustanovu, ili isključiti ih iz ovih ustanova, otežati ili uskratiti mogućnost praćenja nastave i učešća u drugim vaspitnim, odnosno obrazovnim aktivnostima, neopravdano razvrstavati učenike po ličnom svojstvu, zlostavljati ih i na drugi način neopravdano praviti razliku i nejednako postupati prema njima.[5]

Dete ima pravo na obrazovanje. Država je obavezna da osigura besplatno i obavezno osnovno obrazovanje, podstiče različite oblike srednjeg obrazovanja, dostupne svima i omogući pristup višem obrazovanju u skladu sa sposobnostima deteta.[6]

Svako ima pravo na obrazovanje. Obrazovanje treba da bude besplatno bar u osnovnim i nižim školama. Osnovno obrazovanje je obavezno. Obrazovanje treba da bude usmereno ka punom razvitku ljudske ličnosti i učvršćivanju poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda. Ono treba da unapređuje razumevanje, trpeljivost i prijateljstvo među svim narodima, rasnim i verskim grupama.[7]

3 Ustav Republike Srbije, član 71.
4 Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, član 3.
5 Zakon o zabrani diskriminacije,član 3.
6 Konvencija UN o pravima deteta, član 28.
7 Univerzalna Deklaracija o ljudskim pravima, član 26.

...je mesto gde svako pripada i gde su razgovor, igranje i pokazivanje ljubavi dostupni svakom učeniku bez obzira na individualne razlike.

...je spremna da prihvati svako dete i da mu pruži dodatnu podršku ukoliko je potrebna.

INKLUZIVNA ŠKOLA

...je mesto gde se insistira na jedinstvenosti svakog deteta, na tome da svako dete ima svoje potencijale, talente i teškoće.

...je mesto gde se neguje osetljivost, poštovanje i slavljenje kulturne različitosti, gde se radi timski i gde su roditelji aktivni partneri.

Učimo se, vreme nam je,
u mladosti sve se mili.
Svako seme daće ploda
kad budemo ostarili.

Propustimo li ove dane
ostaćemo duhom gnjili.
Kajanje će biti gorko
kad budemo ostarili.

Trudimo se sada biti
telom krepki, dušom čili.
To će biti i tad naše
kad budemo ostarili.

Učimo se, Jovan Jovanović Zmaj

Nećemo se svađati,
nećemo se vređati,
nego dobre ocene u dnevniku ređati.
Nećemo iz grupe nikoga izdvajati
već stvarati prijateljstva što će dugo trajati.
Nije bitna vera, niti boja kože,
svi neka se vole, svi neka se slože.

Odlomak iz pesme Škola bez nasilja,
Saša Božović

Uključiti svakog treba
tamo gde ga neko gleda.
Gde ga gleda, podučava,
razne teme izučava.
Svud okolo inkluzija,
više nije iluzija!

Odlomak iz pesme tima OŠ
''Dušan Danilović'', Radljevo

Qëllimi i arsimimit inkluziv është sigurimi i kualitetit të arsimimit për çdo nxënëse dhe çdo nxënës, nën kushte të barabarta për të gjithë. E drejta në arsimim, si e drejtë e njeriut, është e garantuar me aktet e ratifikuara juridike ndërkombëtare, me Kushtetutën e Republikës së Serbisë dhe ligjet të cilat rregullojnë më për së afërmi realizimin e të drejtave të njeriut në fushën e arsimimit dhe edukimit.

Çdo kush ka të drejtë për t'u arsimuar. Arsimimi themelor është i obliguar dhe pa pagesë, kurse arsimimi i mesëm është pa pagesë. Të gjithë qytetarët kanë qasje në shkollimin e lartë, me kushte të barabarta.[3]

Sistemi i shkollimit dhe edukimit duhet të sigurojë për të gjithë fëmijët, nxënësit dhe të rriturit të drejtë të barabartë dhe qasje të arsimimit dhe edukimit pa diskriminim dhe dallime në bazë të rasës, përkatësisë sociale, kulturore, etnike, religjioze ose përkatësi tjetër, vendbanimit, gjendjes materiale ose shëndetësore, vështirësitë dhe pengesat në zhvillim dhe invaliditetit, si dhe në baza të tjera.[4]

Çdo kush ka të drejtë në arsimim parashkollor, fillor dhe të mesëm dhe aftësim profesional me kushte të barabarta, në harmoni me ligjin. Iu ndalohet personit ose një grup personave në bazë të përkatësive të veta personale, që pa arsye të vështirësojnë ose të pamundësojnë regjistrimin në institucionin edukativo-arsimor, ose të përjashtohen nga këto institucione, t'iu vështirësohet ose shkurtohet mundësia e përcjelljes së mësimit dhe pjesëmarrja në aktivitete të tjera edukative respektivisht arsimore, pa arsye të klasifikohen nxënësit sipas veçorive të veta, të keqtrajtohen ose në mënyrë tjetër pa arsye të bëhet dallim dhe të veprohet me ta në mënyrë të pabarabartë.[5]

Fëmiu ka të drejtë në arsimim. Shteti është i obliguar të sigurojë pa pagesë arsimimin fillor, të stimuojë forma të ndryshme të arsimimit të mesëm, të jenë në disponim për të gjithë dhe të mundësojë qasje ndaj arsimimit të lartë në harmoni me aftësitë e fëmiut.[6]

Çdokush ka të drejtë në arsimim. Arsimimi duhet të jetë pa pagesë të paktën në shkollat fillore dhe të ulëta. Arsimimi fillor është i obliguar. Arsimimi duhet të jetë i orientuar drejt zhvillimit të plotë të personalitetit të njeriut dhe forcimit të respektit ndaj të drejtave të njeriut dhe lirive themelore të njeriut. Ajo duhet të avancojë mirëkuptimin, durimin dhe miqësinë në mes të gjithë popujve, grupeve rasore dhe religjioze.[7]

3 Kushtetuta e Republikës së Serbisë, neni 71.
4 Ligji mbi bazat e sistemit të arsimit dhe edukimit, neni 3.
5 Ligji mbi ndalimin e diskriminimit, neni 3.
6 Konventa e KB për të drejtat e njeriut, neni 28.
7 Deklarata Univerzale për të drejtat e njeriut, neni 26.

...është vend që i takon çdokujt dhe ku biseda, loja dhe shprehja e dashurisë janë në disponim për çdo nxënës pa marrë parasysh dallimet individuale.

...është e gatshme që të pranojë çdo fëmijë dhe t'i ofrojë përkrahje të shtuar nëse i nevojitet.

SHKOLLA INKLUZIVE

...është vendi ku insistohet në unitet të çdo fëmiu, në atë që çdo fëmijë të ketë potencialet e veta, talentet dhe vështirësitë.

...është vendi ku kultivohet ndjeshmëria, respekti dhe festimi i personalitetit kulturor, ku punohet në ekip dhe ku prindërit janë partner aktiv.

Të mësohemi, e kemi kohën,
në rini çdo gjë është kënaqësi.
Çdo farë do të japë fryt
kur të plakemi.

Nëse i lëmë këto ditë të ikin do të mbetemi
të kalbur në shpirt.
Pendimi do të jetë më i hidhur kur të
plakemi.

Të përpiqemi tani të jemi,
me trup të përzemërt dhe shpirt të çiltër.
Kjo do të jetë edhe atëherë jona,
kur të plakemi.

Të mësohemi, Jovan Jovanoviq Zmaj

Nuk do të grindemi,
nuk do të fyhemi,
por nota të mira në ditar do të radhisim.
Askend nga grupi nuk do ta dallojmë
por do të krijojmë miqësi që shumë do
të zgjasin.
Nuk është me rëndësi feja, as ngjyra e
lëkurës, të gjithë le të duhen, të gjithë le
të pajtohen.

Fragment nga kënga Shkolla pa dhunë,
Sasha Bozhoviq

Çdo kush duhet të inkuadrohet aty
ku e shikon dikush.
Ku e shikon, e mëson, tema të
ndryshme i shqyrton.
Gjithkah përreth inkluzion,
nuk është më iluzion!

Fragment nga vjersha e ekipit të
SH.F. "Dushan Daniloviq", Radljevë

Az inkluzív oktatás célja, a minőséges oktatás biztosítása minden gyerek számára egyforma feltételek mellett. Az oktatáshoz való jog, mint az emberi jogok egyike, biztosítva van a Szerb Köztársaság Alkotmánya által, különböző nemzetközi jogi aktusok ratifikálásával, és azokkal a törvényekkel, amelyek közelebbről szabályozzák az emberi jogok fenntartását az oktatás és nevelés területén.

Mindenkinek joga van az oktatáshoz. Az általános oktatás kötelező és ingyenes, a középfokú oktatás pedig ingyenes. Minden állampolgárnak esélye van, egyforma feltételek mellett, hozzáférni a felsőoktatáshoz.[3]

Az oktatási és nevelési rendszernek azonos jogokat és hozzáférést kell biztosítania az oktatáshoz és neveléshez, diszkrimináció és nemi, társadalmi, kulturális, etnikai, vallási vagy egyéb hovatartozás, tartózkodási hely, azaz lakóhely, pénzügyi vagy egészségügyi állapot, nehézségek és fejlődési rendellenességek és fogyatékosság, illetve más okból kifolyólag történő elkülönítés nélkül, minden gyermek, diák és felnőtt számára.[4]

Mindenkinek joga van azonos feltételek mellett az iskola előtti, általános és középiskolai oktatáshoz és szakképzéshez, a törvénnyel összhangban. Tilos az egyénnek vagy az egyének csoportjának, személyes jellemzőik alapján, indokolatlanul gátolni vagy megakadályozni nevelő-oktató intézménybe történő beiratkozását, megnehezíteni vagy megvonni tőle a tanítás követésének vagy más nevelői vagy oktatói tevékenységekben való részvétel lehetőségét, személyi jellemzők alapján indokolatlanul szétrendezni a diákokat, bántalmazni őket, és indokolatlanul más módon megkülönböztetni és egyenlőtlenül bánni velük.[5]

A gyereknek joga van az oktatáshoz. Az államnak kötelessége biztosítani az ingyenes és kötelező általános iskolai oktatást, ösztönözni a különböző típusú középiskolai oktatást, amely mindenki számára elérhető, és hozzáférést biztosítani a felsőoktatáshoz, összhangban a gyerek képességeivel.[6]

Mindenkinek joga van az oktatáshoz. Az oktatásnak legalább elemi és alapfokon ingyenesnek kell lennie. Az elemi oktatás kötelező. Az oktatásnak az emberi személyiség teljes kibontakoztatására, valamint az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartásának erősítésére kell irányulnia. Elő kell segíteni a megértést, a türelmet és a barátságot valamennyi nemzet, faji vagy vallási csoport között.[7]

3 A Szerb Köztársaság Alkotmánya, 71. cikkely
4 Törvény az oktatási és nevelési rendszer alapjairól, 3. cikkely
5 Diszkriminációellenes törvény, 3. cikkely
6 ENSZ Gyermekjogi Egyezmény, 28. cikkely
7 Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata, 26. cikkely

...egy hely, ahova mindenki egyformán tartozik és ahol a beszélgetés, játék és a szeretet kimutatása elérhető minden diák számára függetlenül az egyéni különbségektől.

...készen áll arra, hogy minden gyereket befogadjon, és ha kell további támogatást nyújtson neki.

INKLUZÍV ISKOLA

... egy hely, ahol ragaszkodnak minden gyermek egyediségéhez, és felismerik, hogy minden gyermeknek megvannak a saját potenciáljai, tehetségei és nehézségei.

...egy hely, ahol elősegítik a kulturális sokszínűség iránti érzékenységet, tiszteletet és annak ünneplését, ahol csapatban dolgoznak a gyerekek és ahol a szülők aktív partnerek az oktatásban és nevelésben.

Itt az idő, tanulni kell,
Fiatal korban minden öröm,
Minden mag, gyümölcsöt terem,
Ha majd egyszer megöregszem.

Ha kihagyom a pillanatot,
Szellemileg szétmállok.
Hosszú lesz a keserűségem,
Ha majd egyszer megöregszem.

Igyekszem hát gyorsan,
Testem, lelkem táplálni!
Az lesz majd egyedül örök,
Ha majd egyszer felnövök.

Jovan Jovanović Zmaj, Tanulni kell

Nem fogunk veszekedni,
Nem fogjuk egymást sértegetni,
Inkább jó jegyeket kell a naplóba szerezni.
Nem hagyunk ki senkit sem a csoportból,
hanem hosszú barátságokat szövögetünk.
Nem fontos a vallás, sem a bőrünk színe,
Mindenki szeresse és tisztelje egymást.

Részlet az "Erőszakmentes iskola" c. dalból,
Saša Božović

Mindenkit be kell kapcsolni
Oda ahol őt figyelik.
Ahol valaki figyel, ott tud tanulni,
Különböző dolgokra nevelik,
Körös körül befogadás,
Ez már nem is látomás!

Részlet a "Dušan Danilović" általános iskola csapatának dalából,
Radljevo

Reslipe katar inkluzivno edukacia si lijipe katar kvalitetno edukacia pala sa e sikavne, thaj te avel jekhtane uslova pala savore. Hakaj po sikavipe, sar fundono manušikano hakaj si garantujime ande ratifikujime maškarthemutne judistikane akta, ande Ustavo Raštrako Srbijako thaj krisura save keren te len pe manušikane hakaja ande edukacija thaj bararipe.

Sa e manušen si hakaj po sikavipe. Fundono sikavipe si phanglo thaj ni pokinel pe, a maškartno sikavipe ni pokinel pe. Sa e manušen, si jekhtane uslova te džan ande bare škole, pe fakulteta.[3]

O sistemo pala e edukacia thaj barraripe trubule te del pala sa e čhavore, sikavne thaj bare jekt hakaj thaj lijipe e sikamaso bi diskriminacijako thaj averčhandipe po polo, socijalno, kulturno, etnikanoi, religijakoi thaj aver identiteto, than kaj bešen, mataerijalno vol sastimasko statusi, pharipe ando bararipe thaj invaliditeto, sar vi pe aver fundo.[4]

Sa e manušen si hakaj po anglal školako, fundono thaj maškarno sikavipe thaj sikavipe pe jekhtane uslova, sar save si sar o kriso. Ni tromal pe te jekhe manušese vol kidipase godolese kaj si len nesavo personalno averčhandipe, te avel lenge phare vol te našti ramosarel pe ande nesavi institucia, vol te našti den ande nesavi institucija, te na del pe lenge šaipe te sikaven vol te aven ande nesave aver edukativni aktivnosti, te thon e sikavnen pe nesavo than gaj akaj dikhen lengo personaliteto, te maren len vol te nesar aver keren averčhandipe vol te si len bijekhtano statusi.[5]

E čhavore si hakaj po sikavipe. E phuv trubul te kerel te o fundono sikavipe avel manglo thaj te na pokinel pe, te bararel o maškarno sikavipe thaj te sa e manušen del šaipe te džan pe fakulteta pe save kamen.[6]

Sa e manušen si hakaj po sikavipe. O sikavipe trubul te avel gasavo te na pokilen pe ande fundone thaj ckne škole. Fundono sikavipe trubul te kerel pe. O sikavipe trubul te avel gasavo te bararel e manuše thaj te paćavel manušikane hakaja thaj fundone tromalipa. Trubul te nevljarel o haćaripe, amalipe thaj lačhipe maškar e thema, rasni thaj religijake kidipa.[7]

3 Ustavo Raštrako Srbijako, artiklo 71.
4 Kriso andar fundono sistemo pala edukacia thaj bararipe, artiklo 3.
5 Kriso andar ačhavipe diskriminacijako,artiklo 3.
6 Konvencija UN andar čhavorikane hakaja, artiklo 28.
7 Univerzalno Deklaracija andar manušikane hakaja, artiklo 26.

...si than kaj svako šaj te avel thaj kaj o svato, khelipe thaj kamipe si pala sa e sikavne than ni ni dkhen po averčhandipe.

.....kamel te lel sa e čhavoren thaj te del len loćharipe te trubul len.

INKLUZIVNO ŠKOLA

...si than kaj mangel pe te sa e čhavoren aven sar save si, pe goda kaj sa e čhavoren si potencila, talento thaj pharipa.

...si than kaj bararel pe o haćaripe, paćavipe thaj kulturno avečhadnipekaj kerel pe buti ando timo thaj kaj e dada thaj e daja si aktivni partnera.

Sikavas, vakti si,
kana sam terne sa kamas,.
Sa goda ka avel pala amende
Kana avasa purane.

Te na lasa akala dive
ni ka džanas khanči.
ka avel amenge but ćirko
Kana avasa purane.

Amen kamas akana,
te avas terne, te avas saste,
Goda ka avel amaro,
kana avesa purane.

Sikavas sa, Jovan Jovanović Zmaj

Ni ka has amen,
Ni ka vakaras bilačhapai,
Ka avel amen lačhe ocene.
Khanika ni ka tradas andar amaro kidipe
ka keras amalipa save ka avel dži kaj amaro trajo.
Ni dikhas pe religia, pe goda sar save sam, savore te kamen pe savore te aven khetane.

Kotor andar e djili Škola bi maripaso,
Saša Božović

Svako trubul te avel gothe kaj
khonik dikhel pe leste..
Kaj dikhen le, sikaven le, but
sikavel. Trujal leste inkluzia,
Naj majbut iluzia !

Kotor andar e djili katar o timo OŠ
''Dušan Danilović'', Radljevo

ZAŠTO JE INKLUZIVNO OBRAZOVANJE VAŽNO?

...To je ljudsko pravo[8]

* Sva deca imaju pravo da uče zajedno
* Ne postoji nijedan zakonski ni profesionalno opravdan razlog za odvajanje dece u obrazovanju. Deca treba da budu zajedno, sa svojim vršnjacima, uz prednosti i koristi za sve

...To je kvalitetno obrazovanje

* Deca koja su u inkluzivnom okruženju imaju bolja akademska postignuća
* Ukoliko postoje posvećenost i podrška, inkluzivno obrazovanje je efikasnija gradnja obrazovnih resursa

...To je društveni razvoj

* Segregacija podstiče predrasude i „uči" decu da budu uplašena i neinformisana
* Svakom detetu je potrebno obrazovanje koje će mu pomoći da razvije socijalne veze i bude pripremljeno za redovan život
* Inkluzivno obrazovanje utiče pozitivno na razvoj celog društva i ima potencijal da umanji strahove i izgradi prijateljstvo, poštovanje i razumevanje
* Na društvu je velika odgovornost za pružanje jednakih mogućnosti u ostvarivanju prava na rad svim osobama

Dobiti za svako dete:

- Oseća se prihvaćenim
- Razume i prihvata da su ljudi različiti a jednako važni
- Razvija veću društvenu odgovornost
- Razvija osetljivost za potrebe vršnjaka
- Uči da sarađuje i pruži podršku drugome
- Razvija veštine komunikacije
- Veća motivisanost i bolji uspeh deteta u školi
- Stiče nova znanja i veštine i uvežbava ih pomažući vršnjacima

8 Liflet Centra za studije o inkluzivnom obrazovanju (Centre for Studies on Inclusive Education, Velika Britanija; www.csie.org.uk), prevod, Inicijativa za inkluziju VelikiMali

Dobiti za svakog roditelja:

- Upoznajući decu i roditelje drugačije od sebe i svog deteta, mogu bolje da razumeju njihove specifičnosti i razvijaju pozitivne stavove prema drugima
- Uče kako da daju podršku drugoj deci i roditeljima, razvijaju roditeljsku solidarnost i preduzimaju akcije u školi i zajednici radi dobrobiti sve dece
- Daju pozitivan primer svojoj deci kako da rastu u odgovorne građane koji brinu o drugim ljudima i zajednici
- Mogu da očekuju više razumevanja za svoje lične probleme ili probleme svoga deteta

Dobiti za svakog nastavnika i obrazovnu ustanovu:

- Poštuju se prava deteta i razvijaju demokratske vrednosti
- Razvija se škola kao kvalitetna sredina za učenje u kojoj se uvažavaju individualne snage i potrebe svakog deteta
- Nastavni kadar unapređuje svoja profesionalna znanja i praksu
- Razvija se timski rad unutar škole i unapređuje se kvalitet saradnje sa roditeljima
- Proširuje se saradnja sa lokalnom zajednicom i relevantnim institucijama
- Unapređuje se sredina za učenje, sredstva za rad, metodologija i sadržaji nastave

Dobiti za lokalnu zajednicu:

- Poštuje i ostvaruje prava svih građana
- Lokalna zajednica se razvija u skladu sa demokratskim principima i društvenim vrednostima
- Deca se razvijaju u produktivne članove zajednice – samostalniji su i doprinose ekonomskom razvoju društva

PSE ARSIMIMI INKLUZIV ËSHTË ME RËNDËSI?

...Është e drejtë e njeriut [8]

* Të gjithë fëmijët kanë të drejtë të mësojnë së bashku
* Nuk ekziston asnjë arsye ligjore as arsye profesionale për ndarjen e fëmijëve në arsimim. Fëmijët duhet të qëndrojnë së bashku, me moshatarët e vet, me përparësitë dhe dobitë e njejta për të gjithë

...Është arsimim kualitativ

* Fëmijët që gjenden në ambient inkluziv kanë arritje më të mira akademike
* Nëse ekzistojnë dedikimi dhe përkrahja, arsimimi inkluziv është ndërtim më efikas i resurseve arsimore

...Është zhvillim shoqëror

* Segregacioni stimulon paragjykime dhe "i mëson" fëmijët të jenë të frikësuar dhe të painformuar
* Çdo fëmiu i nevojitet arsimim që do t'i ndihmojë të zhvillojë lidhjet sociale dhe të jetë i përgatitur për jetë të rregullt
* Arsimimi inkluziv ndikon në zhvillimin pozitiv të gjithë shoqërisë dhe ka potencial të zvogëlojë frikat dhe të ndërtojë miqësi dhe mirëkuptim
* Shoqëria ka përgjegjësi të madhe për ofrimin e mundësive të barabarta në realizimin e të drejtës për punë për të gjithë njerëzit

Dobitë për çdo fëmijë:

- Ndihet i pranuar
- Kupton dhe pranon se njerëzit janë të ndryshëm por kanë rëndësi të barabartë.
- Zhvillon përgjegjësi më të madhe shoqërore. Zhvillon ndjeshmëri për nevojat e moshatarëve
- Mëson të bashkëpunojë dhe t'i ofrojë përkrahje të tjerëve
- Zhvillon aftësitë e komunikimit
- Motivim më i madh dhe sukses më i mirë i fëmiut në shkollë
- Fiton dituri të reja dhe aftësi dhe i ushtron duke i ndihmuar moshatarëve të vet

8 Fletushka e Qendrës për studime për arsimimin inkluziv (Centre for Studies on Inclusive Education, Britani e Madhe; www.csie.org.uk), përkthimi, iniciativa për inkluzion VelikiMali

Dobitë për çdo prindër:

- Duke njohur fëmijët dhe prindërit, ndryshe nga vetvetja dhe fëmiu i vet, munden më mirë të kuptojnë specifikat e tyre dhe të zhvillojnë qëndrime pozitive ndaj të tjerëve
- Mësojnë si ti japin përkrahje fëmijëve të tjerë dhe prindërve, zhvillojnë solidaritetin prindëror dhe ndërmarrin akcione në shkollë dhe bashkësi për të mirën e të gjithë fëmijëve. Japin shembull pozitiv fëmijëve të vet si të rriten në qytetarë të përgjegjshëm të cilët kujdesen për njerëzit e tjerë dhe bashkësinë
- Mund të presin më shumë mirëkuptim për problemet e veta personale ose problemet e fëmiut të vet

Dobitë për çdo arsimtar dhe institucion arsimor:

- Respektohen të drejtat e njeriut dhe zhvillohen vlerat demokratike
- Zhvillohet shkolla si mjedis kualitativ për mësim në të cilin respektohen fuqitë individuale dhe nevojat e çdo fëmiu
- Kuadri mësimor avancon dituritë e veta profesionale dhe praktikën
- Zhvillohet puna në ekip brenda shkollës dhe avancohet kualiteti i bashkëpunimit me prindërit
- Zgjerohet bashkëpunimi me bashkësinë lokale dhe institucionet relevante
- Avancohet ambienti për mësim, mjete për punë, metodologjia dhe përmbajtjet e mësimit

Dobitë për bashkësinë lokale:

- Respekton dhe realizon të drejtat e të gjithë qytetarëve
- Bashkësia lokale zhvillohet në harmoni me parimet demokratike dhe vlerat shoqërore
- Fëmijët zhvillohen në anëtarë produktiv të bashkësisë- janë më të pavarur dhe i kontribuojnë zhvillimit ekonomik të shoqërisë

MIÉRT FONTOS AZ INKLUZÍV OKTATÁS?

...mert emberi jog[8]

* Minden gyereknek joga van együtt tanulni
* Nem létezik sem jogilag vagy szakmailag indokolható oka a gyermekek elkülönítésének az oktatásban. A gyerekeknek együtt kell lenniük saját kortársaikkal, mert az előnyös és hasznos mindenki számára

...mert minőséges oktatást jelent

* Azok a gyerekek, akik inkluzív környezetben tanulnak, jobb tanulmányi eredményeket érnek el
* Amennyiben megvan az elkötelezettség és a támogatás, az inkluzív oktatás hatékonyabban építi az oktatási erőforrásokat

...mert fejleszti a társadalmat

* A szegregáció ösztönzi az előítéleteket és arra "tanítja" a gyerekeket, hogy ijedtek és tájékozatlanok maradjanak
* Minden gyereknek szüksége van egy olyan oktatásra, amely segíteni fogja, hogy szociális kapcsolatokat építsen és felkészíti őt egy rendes életre
* Az inkluzív oktatás pozitív hatást gyakorol az egész társadalom fejlődésére, és megvan az a lehetősége, hogy csökkentse a félelmeket, és helyette barátságot, tiszteletet és megértést építsen
* Nagy felelősség hárul a társadalomra, hogy esélyegyenlőséget nyújtson minden személy munkához való jogának biztosításakor

Előnyök a gyerekek számára:

- Úgy érzik elfogadják őket
- Megértik és elfogadják, hogy az emberek különböznek, s mégis egyformán fontosak.
- Nagyobb társadalmi felelősségtudatot alakítanak ki
- Érzékenyebbé válnak kortársaik igényei iránt
- Megtanulnak együttműködni és segítséget nyújtani másnak
- Fejlesztik a kommunikációs készségeiket
- Fokozottan motiváltabbá válnak és jobb iskolai eredményeket érnek el
- Új ismeretekre és készségekre tesznek szert, és gyakorolhatják őket miközben segítenek társaiknak

8 Az Interakítv pedagógiai Központ szórólapja (Centre for Studies on Inclusive Education, Nagy Britannia; www.csie.org.uk), fordítás: Integrációs kezdeményezés „VelikiMali"

Előnyök a szülők számára:

- Az által, hogy megismernek sokféle gyereket és szülőt, akik különböznek tőlük és saját gyereküktől, hamarabb megértik azok jellemzőit és pozitív hozzáállást alakíthatnak ki mások iránt
- Megtanulják, hogyan kell támogatni a többi gyereket és szüleiket, fejlesztik a szülői szolidaritást, és lépéseket tesznek az iskolában és a közösségben minden gyermek jóléte érdekében
- Pozitív példaképet mutatnak saját gyerekeiknek, azáltal, hogy megmutatják hogyan válljanak felelősségteljes polgárokká, akik gondját viselik másoknak a közösségben
- Nagyobb megértést várhatnak el saját vagy gyermekeik problémái iránt

Előnyök a tanítók, tanárok és az iskolák számára:

- Tiszteletben tartják a gyerekek jogait és demokratikus értékeket építenek
- Fejlődik az iskola, mint egy minőséges tanulási környezet, amelyben tisztelik a gyerekek egyéni szükségleteit és képességeit
- Az oktatói személyzet javítja szakmai ismereteit és gyakorlatát
- Fejlődik a csapatmunka az iskolán belül, és javul az együttműködés minősége a szülőkkel
- Kiszélesedik az együttműködés a helyi közösséggel és az érintett intézményekkel
- Javul a tanulási környezet, az oktatási tartalom és módszertan

Előnyök a helyi közösség számára:

- Tisztelik és gyakorolják valamennyi polgár jogát
- A helyi közösség a demokratikus elvekkel és társadalmi értékekkel összhangban fejlődik
- A gyerekek hasznos részévé válnak a közösségnek – önállóbbak lesznek és serkentik a társadalom gazdasági fejlődését

SOSE INKLUZIVNO EDUKACIA SI IMPORTANTNO?

...Goda si manušikano hakaj[8]

* Sa e čhavoren si hakaj te sikaven khetane
* Naj ni jekh krisosko vol profesionalno lačho razlogo te e čhavore na sikaven khetane. E čhavore trubun te aven khetane, pire amalenca, thaj te savore len sa so kamen pala peste

...Goda si kvalitetno edukacia

* E čhavoren save si ande inkluzivno trujalipesi majlače akademski keripa
* te si vi dijipa vi loćahripe, e inkluzivno edukacija si majefikasno keripe pala edukativni resursa

...Goda si amalipaso bararipe

* E segregacija bararel prejudicie thaj sikavel e čhavoren te daran thaj te na avel len informacije
* Sa e čahvoren trubul edukacia savi ka loćharel lenge te bararen socijalni phadnipa thaj te šaj avel len lačho trajo
* Inkluzivno edukacia lačhi si pala sasto amalipe thaj si len potencijali te cknajrel dar thaj te kerel amalipe, paćavipe thaj haćaaripe
* Po amalipe si thodino baro mangipe te del jekthane šaipa te len pe e hakaja pe buti pala sa e manuša

Lačhipe pala o čhavoro:

- Haćarel kaj kamen le
- Haćarel thaj lel goda kaj e manuša si avečhadne a palem savore si importantni
- Barerel amalipaso mangipe
- Bararel gndo pala mangipa avere čhavorengo
- Sikavel te kerel buti khetane thaj te loćharel
- Bararel e komunikacia
- Majbari motivacija thaj majlačho sikavipe e čhavoreso ande škola
- Lel neve džanglipa loćharel avere čhavorenge

8 Lifleit Centroso pala e studije andr o inkluzivno edukaca, (Centre for Studies on Inclusive Education, Velika Britanija; www.csie.org.uk),nakhadipe, inicijativa pala inkluzia BareCkne

Lačhipe pala sa e daja thaj dada:

- Gaja kaj pindžaren avere čhavoren thaj lenge dada thaj daja save si avečhande lendar, šaj majlačhe te haćaren lenge specifičnosti thaj te bararen lačhe gndura opromos aver manuša
- Sikaven sar te loćaren avere čhavorenge thaj lenge dadenge thaj dajange, bararen solidarnost thaj keren akcije ande škola thaj ande kidipe pala lačhipe lenge čhavorengo
- Den lačho egzamplo pire čhavorenge sar te baron ande thanutne save si pala piro amalip
- Šaj te avel len majbut haćaripe pala lenge problema vol problema lenge čahavorenge

Lačhipe pala sa e sikavne manuša vol insitutucia:

- Paćaven hakaja e čahvorenge thaj bararen demokratikane baripa
- Bararel pe e škola sar kvalitetno trujalipe pala sikavipe ande save paćaven pire individualni zuralipa thaj mangipa sa e čhavorenge
- Sikavno kadro nevljarel pire profesionalni džanglipa thaj buti
- Bararel timsko buti ande škola thaj nevljarel kvaliteto e butako e dadenca thaj dajanca. Buvljarel khetani buti lokalni kidipasa thaj relevantni institucijenca
- Nevljarel pe trujalipe pala sikavipe, alata pala e buti, metodologia thaj sar savi trubul te avel e nastava

Lačhipe pala lokalno kidipe:

- Paćaven pe thaj len pe hakaja sa e manušenge
- Lokalno kidipe bararel pe pe demokratikane principa thaj amalipe savo si majlačho
- E čhavore baron ande produktivni manuša, save si korkorne thaj keren majbari buti andar ekonomikano bararipe e amalipaso

KAKO OSIGURATI INKLUZIVNO OBRAZOVANJE?

Prevaziđimo sopstvene strahove!

Koreni diskriminacije su najčešće u strahu od nedovoljno poznatog, u predrasudama i neznanju, a vode isključivanju onih koji su drugačiji. Roditelji najčešće strahuju da deca ne budu ismejana od strane svojih vršnjaka. Nastavnici i učitelji strahuju da neće znati da rade sa takvom decom i da će se suočiti sa izazovima i mogućim neuspehom. Zaposleni u specijalnim školama strahuju da će ostati bez posla. Roditelji dece kojima nije potrebna dodatna podrška strahuju da će učitelji i nastavnici, primenom inkluzivnog pristupa, zanemarivati njihovu decu.[9]

Deci nikada nije previše podrške i ohrabrenja... Od roditelja, od vaspitača i nastavnika, od svih onih koji ih okružuju...

Preporuke za nastavnike[10] – Da kod nastavnika svako uči radosno i lako!

- Uključite sve učenike. Ne radi se o "drugima" ili "dodatnim" potrebama i podelama na "nas i njih". To je obrazovanje za svu decu. Sva deca mogu da uče!
- Prihvatite izazov da svoje učionice i škole napravite inkluzivnim i postaćete veštiji i bolji stručnjaci. Ako poznajete mehanizam učenja i one aspekte okruženja koji su važni za učenje, bićete pravi majstor svog zanata koji je toliko važan za vaše zadovoljstvo u radu i budućnost vaših učenika[11]
- Koncentrišite se na sposobnosti koje učenik ima, a ne na nedostatke
- Razgovarajte, igrajte se, pokažite ljubav
- Učinite da školsko okruženje bude sigurno za dete
- Upravljajte procesom koji se odvija u učionici
- Razmišljajte o svakom učeniku pre časa
- Kreirajte čas na kome svi uče
- Pravite plan za pojedince
- Pružite individualnu pomoć
- Koristite pomoćna sredstva
- Upravljajte ponašanjem
- Sarađujte sa drugim nastavnicima i učiteljima, roditeljima, lokalnom zajednicom, školskim upravama i stručnim saradnicima
- Tražite od nadležnih prosvetnih vlasti da obezbede sredstva za pružanje dodatne pedagoške podrške i obezbeđivanje razumnih prilagođavanja neophodnih kako bi vaš učenik mogao nesmetano da pohađa nastavu

Osnovno obrazovanje je obavezno i besplatno. Za đake obavezno, za prosvetne radnike besplatno.
Dušan Radović

Nije znanje znati, već je znanje znanje dati.

9 Otvoreno pismo organizacija civilnog društva povodom teksta "Kome smetaju specijalne škole" objavljenog u dnevnom listu Danas 24.10.2010.

10 Venalainen i R.Jerotijević, M. Strategije za podučavanje učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom (2010)

11 Chatman i Lj. Sparrow, B. PhD. Osnovni principi učenja i preporuke za praksu nastavnika

SI TË SIGUROHET ARSIMIMI INKLUZIV?

Ti tejkalojmë frikësimet tona!

Rrënjët e diskriminimit janë më së shpeshti tek frika nga e panjohura, në paragjykime dhe padituri, kurse çojnë drejt përjashtimit të atyre që janë ndryshe. Prindërit më së shpeshti druajnë që fëmijët mos të jenë të përqeshur nga ana e moshatarëve të vet. Arsimtarët dhe mësuesit druajnë se nuk do të dijnë çfarë të bëjnë me fëmijët e tillë dhe se do të ballafaqohen me sfida dhe mossuksese të mundshme. Të punësuarit në shkolla speciale druajnë se do të mbeten pa punë. Prindërit e fëmijëve të cilëve nuk iu nevojitet përkrahje e shtuar druajnë se mësuesit dhe arsimtarët, duke aplikuar qasjen inkluzive, do të lënë anash fëmijët e tyre.[9]

Fëmijëve kurrë nuk i mjafton përkrahja dhe inkurajimi... Nga prindërit, deri tek edukatorët, nga të gjithë ata të cilët i rrethojnë...

Rekomandime për arsimtarë[10] - Që tek arsimtari çdokush të mësojë me gëzim dhe lehtë!

- Inkuadroni të gjithë nxënësit. Nuk kemi të bëjmë me nevoja "të tjera" ose "të shtuara" dhe ndarje në "ne dhe ata". Ky është arsimim për të gjithë fëmijët. Të gjithë fëmijët mund të mësojnë!
- Pranoni sfidën që klasat dhe shkollat tuaja t'i bëni inkluzive dhe do të bëheni mjeshtër më të aftë dhe më të mirë. Nëse njihni mekanizmin e të mësuarit dhe ato aspekte të mjedisit që janë me rëndësi për mësim, do të jeni një mjeshtër i vërtetë i zanatit tuaj i cili është aq i rëndësishëm për kënaqësinë tuaj në punë dhe ardhmërinë e nxënësve tuaj[11]
- Përqendrohuni në aftësitë të cilat i ka nxënësi, e jo në mangësitë
- Bisedoni, luani, tregoni dashuri
- Bëni që ambienti shkollor të jetë i sigurtë për fëmiun
- Mendoni për nxënësin tuaj para orës së mësimit
- Krijoni orën në të cilën të gjithë do të mësojnë
- Ofroni ndihmë individuale
- Përdorni mjete shtesë
- Menaxhoni me sjellje
- Bashkëpunoni me arsimtarët dhe mësuesit, prindërit, bashkësinë lokale, administratat lokale, administratat shkollore dhe bashkëpunëtorët profesional
- Kërkoni nga autoritetet e pushtetit arsimor që të sigurojnë mjete për ofrimin e përkrahjes së shtuar pedagogjike dhe sigurim të përshtatshmërive të kuptueshme të domosdoshme në mënyrë që nxënësi juaj të mund të ndjek mësimin pa pengesa

Arsimi fillor është i obligueshëm dhe pa pagesë. Për nxënës i obliguar për punëtor pa pagesë.

Dushan Radoviq

Nuk është dituri të dish.Por është dituri të dish të japësh diturinë.

9 Letër e hapur organizatave të shoqërtisë civile për tekstin"Kujt i pengojnë shkollat speciale" të publikuar në gazetën ditore Danas më 24.10.2010.

10 Venalainen, R.Jerotijeviq, M. Strategjitë për mësimin e fëmijëve me të meta në zhvillim dhe invaliditet (2010)

11 Chatman, Lj. Sparroë, B. PhD. Parimet themelore dhe rekomandimet për praktikën e arsimtarëve.

HOGYAN BIZTOSÍTSUK AZ INKLUZÍV OKTATÁST?

Küzdjük le saját félelmeinket!

A megkülönböztetés legtöbbször az ismeretlentől való félelmünkben, előítéleteinkben és tudatlanságunkban gyökerezik, és azok kizárásához vezet, akik eltérőek tőlünk. A szülők legtöbbször attól tartanak, hogy gyerekeiket kigúnyolják iskolatársaik. A tanítók és tanárok attól tartanak, hogy majd nem tudnak együttműködni a gyerekekkel, és olyan kihívásokkal kell szembenézniük, amelyekkel nem tudnak megbírkózni. A speciális iskolák alkalmazottai, attól tartanak, hogy elveszítik munkájukat. Azok a szülők, akik gyerekei nem szorulnak külön támogatásra, attól félnek, hogy a tanárok az inkluzív oktatás bevezetésével, elhanyagolják majd az gyerekeiket.[9]

A gyerekeknek sosem elég a támogatásból és a bátorításból... szülőktől, óvónőktől és tanítóktól, mindenkitől aki körülveszik őket...

Jótanácsok a tanároknak[10] - Hogy mindenki boldogan és könnyen tanuljon!

- Minden diákot kapcsoljanak be az oktatás folyamatába. Szó sincs "másokról" vagy "másmilyen" szükségletekről, vagy épp "mi és ők" típusú felosztásról. Ez oktatás mindenki számára. Minden gyerek képes tanulni!
- Vállalja fel a kihívást, hogy tantermeit és iskoláját befogadóvá tegye és ezáltal képzettebb és jobb szakemberré váljon. Ha már ismeri a tanulás mechanizmusát és azokat a környezeti tényezőket, amelyek fontosak a tanulás szempontjából, akkor igazi mesterévé válhat szakmájának, amely lényeges saját elégedettsége szempontjából a munkán, és a diákjai jövőjére nézve is[11]
- Öszpontosítson a diák képességeire, ne pedig a hiányosságaira
- Beszélgessen vele, játszanak, mutassa ki szeretetét
- Tegye az iskola környezetét biztonságossá a gyerek számára
- Kezelje a folyamatot, amely a tanteremben zajlik
- Gondolkodjon el minden diákon az óra kezdete előtt
- Olyan tanítási órát hozzon létre, ahol mindenki tanul
- Készítsen egyénre szabott terveket
- Adjon egyéni támogatást
- Használjon segédeszközöket
- Irányítsa a gyerekek viselkedését
- Működjön együtt más tanítókkal, tanárokkal, szülőkkel, a helyi közösséggel, az iskolairányítással és a szakmai kisegítő személyzettel
- Kérje meg az illetékes oktatási szervet, hogy biztosítsa a szükséges eszközöket a kiegészítő pedagógiai támogatás érdekében és tegyék lehetővé diákjai számára, hogy akadálymentesen részt vehessenek a tanításban

Az elemi oktatás kötelező és ingyenes. A diákoknak kötelező, a tanároknak pedig ingyenes.
Dušan Radović

Nem az a tudás, amit tudunk, hanem az a tudás, amit át tudunk adni.

9 Idézet abból a nyílt levélből, amelyet a civil társadalom szervezetei intéztek a „Danas" napilaphoz, a 2010 október 24-én közzétett „Kit zavarnak a speciális iskolák" cikkre reagálva

10 Venalainen, R.Jerotijević, M. Stratégiák a fogyatékossággal élő diákok oktatásában (2010)

11 Chatman, Lj. Sparrow, B. PhD. A tanulás alapelvei és gyakorlati jótanácsok a tanároknak

SAR TE AVEL INKLUZIVNO EDUKACIA?

Te nakhas amare daripa!

E drabura diskrimancijake si godolese kaj dars godolestar so ni pidndžaras, godolese kaj si amen prejudicie i bidžangipe, a keren len godola save si averčhande. E dada thaj e daja daran te aver čhavore na asan lenge čhavorenge. E Sikavne daran kaj ni ka džanen te keren buti gasave čhavorenca. Godola save keren buti ande specijalni škole daran kaj ka ačhen bi butako. E dada thaj e daja savenge čhavorenge ni trubul loćharipe, daran kaj e sikavne manuša, godolese kaj si inkluzivno edukacia, ni ka keren buti lenge čhavorenca.[9]

E čhavorene sajekh trubul loćharipe than zuralipe.... Dadendar, dejandar, sikavnendar, godolendar save si trujal lende...

Rekomandacie pala e sikavne.[11] Te kaj e sikavne savore sićon loćhe thaj kamlimasa !

- Thon khetane sa e čhavoren. Naj svato andar "aver" vol majbut namgipe thaj arslisaripe pe "amen thaj von". Goda si edukacia pala sa e čhavore. Sa e čhavore šaj te sikaven!
- Len šaipe te tumare škole keren te aven inkluzivni thaj ka aven majlačhe sikavne. TE pindžaren o mehanizmo pala o sikavipe thaj godola apsekta ando trujalipe save si importatni pala o sikavipe, ka aven majlačho sikavno, so si importantno vi pala tumende vi pala avutnipe e čhavorengo[11]
- Te avel tumen koncentracija pala goda saso šaj o čhaovro te kerel, a na pe goda so našti
- Vaćaren, khelen, den kamipe
- Keren te o školako trujalipe avel lačhe pala e čhavore
- Aven šerutno ande proceso savo keren
- Gndisaren andar sa e čhvore anglal o klaso
- Keren klaso pe savo savore sikaven
- Keren plano andar sa e čhavore
- Den individualno loćharipe
- Len loćharde materijala
- Aven šerutne andar goda so keren e čhavore
- Keren buti aver sikavne manušenca thaj e dadenca, dajanca, lokalni kidipasa, školake dikhimasa, thaj džangle manušenca
- Roden andar šerutne prosvetni manuša te den tumen šaipa te keren majbut pedagoško loćharipe te tumaro sikavno trubul te džal ande škola

Fundono sikavipe trubul te kerel pe thaj ni pokinel pe. Pala e sikavne trubul, godola save e sikavne butarne bilovengo
Dušan Radović

Naj džanglipe kaj džanel pe, džanglipe sit e del pe.

9 Putardo lil savo kerde o organizacije katar civilno amalipe pala o teksto „Kas ni trubun specijalni škole" savo si inkaldo ande lil Danas 24.10.2010.

10 Venalainen, R.Jerotijević, M. E Strategija pala sikavipe e čhavorengo save si ačhade ando bararipe thaj invaliditeto (2010)

11 Chatman, Lj. Sparrow, B. PhD. Fundone principa pala o sikavipe pala e sikavne manuša

Preporuke za roditelje[12]:

- Uključite se aktivnije u rad školskih sekcija za roditelje (školski odbori, savet roditelja)
- Negujte otvoreniji pristup prema različitostima
- Informišite se, posećujte edukacije i tribine o inkluzivnom obrazovanju
- U radu sa svojim detetom usmeravajte se na dečje snage a ne na slabosti
- U saradnji sa nastavnicima podržavajte i stimulišite samostalnost kod deteta

Preporuke za nevladine organizacije:

Osmislite i realizujte neformalne edukacije za učenike, nastavnike i roditelje o toleranciji, nenasilju i inkluzivnom pristupu.

Pratite implementaciju! Pripremite analize, ukažite na potrebna sistemska rešenja!

Za svaki početak treba puno snage,
treba puno truda i nade i volje,
ali, kad se nešto počne kako treba,
dalje ide samo i biva sve bolje.

Kad se stvari, na samom početku,
kako treba postave, da razume svako,
onda nema problema, svako radi svoje
i uspeh se postiže radosno i lako.

Neka nam počeci budu veseli i laki,
neka svako svoj doprinos nesebično daje
i s radošću se trudi pa uživa u onome
što posle početka dolazi i traje.

Vesna Belčević

Rekomandime për prindërit[12]:

- Inkuadrohuni në mënyrë aktive në punën e sekcioneve shkollore të sekcioneve për prindër (këshillet shkollore, këshillet e pindërve)
- Kultivoni qasje më të hapur ndaj dallimeve
- Informohuni, merrni pjesë në edukime dhe forume për arsimimin inkluziv
- Në punën me fëmijët tuaj orientohuni në forcat e fëmiut e jo në dobësitë
- Në bashkëpunim me arsimtarët përkrahni dhe stimuloni pavarësinë tek fëmiu

Rekomandimet për organizatat joqeveritare:

Mendoni dhe realizoni edukime joformale për nxënësit, arsimtarët dhe prindërit për tolerancën, jodhunën dhe qasjen inkluzive.

Përcillni implementimin! Përgatitni analizën, tregoni zgjidhjet sistemore!

Për çdo fillim duhet shumë fuqi,
Duhet shumë përpjekje dhe shpresë
dhe vullnet,
Por kur diçka fillohet ashtu sic duhet,

Më tej shkon vetë dhe bëhet gjithnjë
më mirë.

Kur gjërat, që nga fillimi, vendosen
ashtu sic duhet, që të kuptojë secili,

Atëherë nuk ka problem, secili bën
punën e vet dhe suksesi arrihet me
gëyim dhe lehtë.

Le ti kemi fillimet të gëzueshme dhe
të lehta,

Le të japë secili kontributin e vet pa
egoizëm dhe me gëzim të përpiqet
dhe të kënaqet me atë që vijon pas
fillimit dhe vazhdon.

Vesna Belçeviq

12 Bilten Novosadski humanitarni centar (2007) 12 Buletini Qendra humanitare e Novi Sadit (2007)

Minden kezdethez sok erő kell,
igyekezetre, reményre és akaratra van szükség,
de ha valamit jól kezdünk el,
magától megy tovább a munka.

Ha a dolgokat már a kezdeteknél,
úgy állítjuk össze, hogy mindenki értse,
akkor nincsenek problémák, mindenki csinálja a maga dolgát, és a siker könnyen érkezik.

Legyenek számunkra a kezdetek boldogak
és könnyűek, had adhassa mindenki önzetlen hozzájárulását, boldogsággal igyekezzen, s majd élvezze, ami a kezdet után jön és kitart.

Vesna Belčević

Pala sa so manges te keres trubus te aves zuralo,
But te keres thaj te manges,
Numa, kana neso les te keres sar trubul,
Thampal vov džal thaj si sa majlačho.

Kana neso po angla,
Avel sar trubul, te haćaren sa e manuša naj problema, kerel pe buti, thaj sa si lačhe thaj šukar thaj loko.

Te goda so kamas te keras avel šukar thaj loko, te das piro goda so kamas, thaj te avas bahtale thaj te las goda so avel thampal o anglunipe thaj vadži kerel pe.

Vesna Belčević

Jótanácsok a szülőknek[12]:

- Aktívan kapcsolódjon be az iskolában kialakított szülői csoportok munkájába (iskolatanács, szülői értekezletek).
- Legyen nyitott a sokszínűség iránt
- Informálódjon és látogasson el olyan tribünökre, képzésekre, amelyek az inkluzív oktatásról szólnak
- Amikor gyermekével foglalkozik, a gyerek erősségeire összpontosítson ne pedig a gyengeségeire
- Együttműködve a tanárokkal, serkentse a gyerek önállóságát

Jótanácsok a civil szervezeteknek:

Dolgozzanak ki és valósítsanak meg olyan nemformális oktatási programokat a diákok, tanítók, tanárok, és a szülők részére, amelyeken a résztvevők feldolgozzák a tolerancia, az erőszakmentesség és az inklúzió témáját.

Kövessék az inklúzió elvének a megvalósítását! Készítsenek felméréseket és mutassanak rá a rendszerbeli hiányosságokra és a szükséges megoldásokra!

Rekomandacie pala e dada thaj daja[12]:

- Den majaktivno ande školake sekcije pala e dada thaj daja (školake odbora, consili dadengo thaj dajango)
- Bararen putardo dikhipe pe avečhande manuša
- Len informacie, džan pe edukacie, tribine andar inkluzivno sikavipe
- Ande buti pire čhavorenca džan pe goda te dikhel pe o čhavoreso zuralipe a na o bizuralipe
- Khetane sikavne manušenca loćharen te o o čhavoro avel majbut korkorno

Rekomandacie pala bivladake orgnaizacie:

Lačharen thaj keren biformalni edukacie pala e čhavore, sikavne dada thaj daja andar e tolerancija, bimaripe thaj inkluzivno dikhipe.

Dikhen implementacia! Keren analize, dikhen pe sistematski keripa save paj te keren pe!

12 Az Újvidéki Humanitárius Központ kiadványa (2007) 12 Bilteno Novosadsko humanitarno centro (2007)

Preporuke za organe nadležne za pitanja prosvete u lokalnim samoupravama:

Opredelite adekvatna budžetska sredstva za podršku inkluzivnom obrazovanju u obrazovno-vaspitnim ustanovama koje deluju na vašoj teritoriji. Neophodno je, na osnovu procene potreba za dodatnom pedagoškom, socijalnom i zdravstvenom podrškom učenika, obezbediti potrebna sredstva kako bi se škola prilagodila svakom detetu.

Inkluzivno obrazovanje je put izgradnje humanističkog društva. Krajnje je vreme da svi spoznamo i prihvatimo da smo na tom putu svi na istoj strani, pod pretpostavkom da smo saglasni u tome da stremimo ka pravednijem i tolerantnijem društvu.

Jednakost u obrazovanju – ideal kome treba težiti ili utopija? Često sam razmišljala na tu temu i bila sklona da zaključim da jednakosti u obrazovanju nikada neće biti...

...Pre nešto više od dve godine postala sam direktorka osnovne škole. Od tada su se mnoge stvari u mom životu promenile, promenio se delokrug mog rada, problematika sa kojom se na poslu susrećem, pa je to uticalo i na promenu mojih pogleda na mogućnosti u obrazovanju. Shvatila sam da mogućnosti postizanja kvalitetnih promena u obrazovanju leže pre svega u nedovoljno iskorišćenim potencijalima nastavnika i u njihovoj često uspavanoj kreativnosti i motivisanosti, koju treba probuditi i oživeti. A onda, kada se taj potencijal pokrene, događaju se promene i efekti koji su nekada bili i nepredvidivi i nezamislivi. Treba, dakle, inicirati proces razvoja obrazovnog kadra, pružiti školama neophodnu podršku i rezultati neće izostati.

Direktorka jedne osnovne škole,

U: „Jednakost u učionici" Iskustva nastavnika za nastavnike, Educator Development Program, Beograd, 2006.

Rekomandimet për organet kompetente për çështjet e arsimit në vetqeverisjet lokale:

Ndani mjete adekuate buxhetore për përkrahjen në institucionet e obliguara-edukative të cilat veprojnë në territorin tuaj. Është e domosdoshme, në bazë të vlerësimit të nevojave përkrahje të shtuar pedagogjike, sociale dhe shëndetësore të nxënësit, të sigurohen mjete të nevojshme në mënyrë që shkolla t'iu përshtatet çdo fëmiu.

Arsimimi inkluziv është rruga e ndërtimit të shoqërisë humaniste. Është momenti që të gjithë të njohim dhe të pranojmë se jemi në atë rrugë të gjithë në anën e njejtë, me supozimin se pajtohemi në atë se synojmë për një shoqëri më të drejtë dhe më tolerante.

Barazia në arsimim – ideal për të cilin duhet synuar apo Utopi? Shpesh kam menduar për këtë temë dhe kam qenë e gatshme të konkludoj se barazi në arsim kurrë nuk do të ketë...

...Para më shumë se dy vjetëve u bëra drejtoreshë e shkollës fillore. Që nga atëherë shumë gjëra në jetën time kanë ndryshuar, ndryshoi fushëveprimi i punës time, problematika me të cilën ballafaqohem në punë, prandaj kjo ka ndikuar edhe në ndryshimin e pikëpamjeve të mia në mundësitë në arsimim. Kam kuptuar se mundësitë e arritjes së ndryshimeve kualitative në arsimim qëndrojnë para së gjithash në potencialet e pashfrytëzuara sa duhet të arsimtarëve dhe në kreativitetin e tyre shpesh të fjetur dhe motivimin të cilin duhet zgjuar dhe jetësuar. Dhe pastaj, kur të fillojë ky potencial, ndodhin ndryshime dhe efekte të cilat dikur kanë qenë të paparashikueshme dhe të paparamendueshme. Duhet, pra të inicohet procesi i zhvillimit të kuadrit arsimor, ti ofrohet shkollave përkrahja e nevojshme dhe rezultatet nuk do të mungojnë.

Drejtoresha e një shkolle,

Në: „Barazia në klasë" Përvojat e arsimtarëve për arsimtarë Educator Development Program, Beograd, 2006.

Jótanácsok az oktatásért felelős önkormányzati szerveknek:

Különítsenek el megfelelő mértékű költségvetési forrásokat az inkluzív oktatás támogatására az önkormányzatuk területén működő oktatási és nevelési intézmények részére. Szükséges a diákok kiegészítő pedagógiai, szociális és egészségügyi támogatásának felmérésére alapozva, támogatni az iskolák alkalmazkodását a gyerekek szükségleteihez.

Az inkluzív oktatás a humánus társadalom kialakításához vezető út. Végső ideje már, hogy mindannyian felismerjük és elfogadjuk, hogy az útnak ugyan azon az oldalon állunk, feltételezve, hogy egyetértünk abban, hogy egy igazságosabb és toleránsabb társadalom kialakítására törekszünk.

Egyenlőség az oktatásban – ideál, amely felé törekednünk kell vagy utópia? Gyakran gondolkodtam el ezen a témán és arra a következtetésre jutottam, hogy sosem lesz egyenlőség az oktatásban...

...Alig több mint két éve lettem az általános iskola igazgatója. Azóta sok minden megváltozott az életemben, megváltozott a munkaköröm, a problematika amellyel a munkámon találkoztam, és ez mind kihatott oktatási nézeteim megváltoztatására is. Ráébredtem, hogy az oktatásban történő minőséges változás kulcsa a tanárok kihasználatlan potenciáljában, és gyakran szunnyadó kreativitásuk és motivációjuk felébresztésében rejlik. És amikor ezt a potenciált sikerül megindítani, olyan változások és hatások keletkeznek, amelyeket egykor kiszámíthatatlannak és elképzelhetetlennek tartottunk. Kezdeményezni kell hát az oktatói káder serkentését, biztosítani az iskoláknak a szükséges támogatásokat, és a várt eredmények nem maradnak el.

Egy általános iskola igazgatónője,

„Egyenlőség a tantermekben" Tanárok tapasztalatai kiadvány, Oktatásfejlesztési program, Belgrád, 2006.

Rekomandacie pala e organa save si pala e phučipa andar e prosveta ande lokalni komune:

Den love pala dijipe pala inkluzivno edukacia ande sikavne ustanove save si pe tumari teritorija. Trubun te dikhen gadići si mangipa pala majbut pedagoško, socijalno vol sastimako dijipe e čhavorenge, te den pe love te bi e škola dela griža andar sa e čhavore.

Inkluzivno sikavipe si drom te kerel pe humaniistikano amalipe. Vakti se te savore pindžaras thaj te las goda kaj sam pe gasavo drom pe jekh rig, thaj gndisaras kaj kamas te avas ande majlačho majtolerantno amalipe.

Jekhatnipe ando sikavipe- ideali pe savo trubus te gndisaras vol Utopija. But drom gndisardem andar goda thaj gndisardem kaj jekhtanipe ando sikavipe nisar ni ka avel....

...Majanglal duj berš me sam direktori ande fundoni škola. Katar goda vakati si but averčhandipa ande amaro trajo, arlisarda pe vi mori buti, pbolema save si ma pe buti, thaj goda kerda but te avel averčhando pe vi moro dikhipe andar o šaipe po sikavipe. Džanglem kaj šaipa te bi avela majkvalitetno avečhandipe ande sikavipe si thodine pe goda kaj naj lije sa e potencijala save si e sikavne manušen thaj godolese kaj naj kreativni thaj motivišipe, thaj goda trubul te avel ando trjao. Thamap goda, kana goda potencijali putarel pe, avel dži kaj arlisaripa thaj keren pe efekta pala save gndisaras kaj našti keren pe. Trubul te kerel pe o proceso katar o bararipe katar o sikavno kadro, te e školake del pe loćharipe thaj ka avel amen rezultata.

Direktori ande jekh fundoni škola,

Ande „Jekhtanipe ande škola" Iskustva e sikavne manušenge pala sikavne manša, Educator Development Program, Beograd, 2006.

PROMENE U SISTEMU OBRAZOVANJA

Doneta je nova zakonska i podzakonska regulativa koja podržava inkluzivni pristup u sistemu obrazovanja:

SADA	PRE
Škola se prilagođava detetu.	Dete se prilagođava školi i nastavnom planu i programu.
Nova upisna politika – Interresorna komisija. Ukoliko je detetu potrebna dodatna podrška, škola osigurava pristup interresornoj komisiji, na osnovu čije se procene određuju vrste moguće dodatne obrazovne, zdravstvene ili socijalne podrške. Procena dece nije uslov za upis, radi se posle upisa i osnov je za planiranje.	Komisija za kategorizaciju koja je imala ovlašćenje da odluči o vrsti škole koju će dete upisati, što je bilo svojevrsno kršenje ljudskih i dečjih prava.
Individualni obrazovni plan. Prati se napredovanje svakog deteta, individualizuje se pristup, izrađuje individualni obrazovni plan, sa smanjenim ili sa obogaćenim	Uniformni nastavni program po kome svi istovremeno, istim tempom i na isti način obrađuju isto gradivo.
Pedagoški i personalni asistenti koji pružaju podršku u učenju deci za koju nastavnici procene da im je potrebna i koji imaju značajnu ulogu u obezbeđivanju kvalitetnije saradnje između škole i porodice, škole i lokalne zajednice, škole i relevantnih lokalnih institucija i spoljnih saradnika.	Učenik i porodica nemaju stepen podrške koji im je neophodan.
Škola i predškolska ustanova formira stručni tim za inkluzivno obrazovanje, kao i tim za dodatnu podršku konkretnom detetu.	Nastavnik je sam, ne postoji saradnja i timski rad.
Uvođenje devetomesečnog pripremnog predškolskog programa od koga se očekuje da deca budu spremnija za polazak u školu nego ranije.	Predškolsko obrazovanje nije obavezno. Deca nisu jednako pripremljena za polazak u školu, što učenike stavlja u neravnopravni položaj od samog početka.
Ne postoji ograničenje zbog koga bi neko dete ostalo isključeno iz obrazovanja i svako dete može da se upiše u redovnu školu. Specijalne škole i dalje postoje i roditelji dece sa smetnjama u razvoju mogu upisivati svoju decu u ove škole, ukoliko to smatraju dobrim rešenjem.	Deca sa smetnjama u razvoju kao i romska deca su bez razloga upisivana u specijalne škole.
Počev od školske 2011/12. godine planira se postepeno uvođenje finansiranja ustanove po učeniku, a na sve ustanove ovaj sistem će se primenjivati od 2014/2015. godine.	Finansiranje ustanove po odeljenju.
Jedinstveni informacioni sistem prosvete (JISP), koji treba da omogući bolje prikupljanje podataka, analize i planiranje u obrazovanju. Škole imaju obavezu da prikupljaju i ažuriraju podatke.	Ne postoji sistem prikupljanja i obrade podataka.

NDRYSHIMET NË SISTEMIN E ARSIMIMIT

Është prurë rregullore e re ligjore dhe nënligjore e cila ofron qasje inkluzive në sistemin e arsimimit:

TANI	DIKUR
Shkolla iu përshtatet fëmiut.	Fëmiu iu përshtatet shkollës dhe planit dhe programit mësimor.
Politikë e re e regjistrimit – Komisioni interresor. Nëse fëmiut i nevojitet përkrahje e shtuar, shkolla siguron qasje komisionit interresor, në bazë të vlerësimit të së cilit përcaktohen llojet e përkrahjes së mundshme të shtuar arsimore, shëndetësore ose sociale. Vlerësimi i fëmijëve nuk është kusht për regjistrim, bëhet pas regjistrimit dhe është bazë për planifikim.	Komisioni për kategorizim që ka pasur kompetenca për të vendosur për llojin e shkollës në të cilën do të regjistrohet fëmiu, që ka qenë thyerje e caktuar e të drejtave të njeriut dhe të fëmijëve.
Plani individual arsimor. Përcillet avancimi i çdo fëmiu, individualizohet qasja, hartohet plani individual arsimor, me kërkesa të zvogëluara ose të pasuruara.	Programi arsimor uniform sipas të cilit të gjithë njëkohësisht, me tempo të njejtë dhe në mënyrë të njejtë përpunojnë materialin e njejtë.
Asistentët pedagogjik dhe personal të cilët ofrojnë përkrahje në mësimin e fëmijëve për të cilën arsimtarët vlerësojnë që iu nevojitet dhe e cila ka rol të rëndësishëm në sigurimin e bashkëpunimit më kualitativ në mes të shkollës dhe familjes, shkollës dhe bashkësisë lokale, shkollës dhe institucioneve lokale relevante dhe bashkëpunëtorëve të jashtëm.	Nxënësi dhe familja nuk kanë nivel të përkrahjes e cila iu nevojitet.
Shkolla dhe institucioni parashkollor formojnë ekipin profesional për arsimim inkluziv, si dhe ekipi për përkrahje të shtuar për fëmiun konkret.	Arsimtari është vetë, nuk ekziston bashkëpunim dhe punë në ekip.
Aplikimi i programit 9-mujor përgatitor me të cilin pritet që fëmijët të jenë më të përgatitur për të shkuar në shkollë më herët.	Arsimimi parashkollor nuk është i obliguar. Fëmijët nuk janë të përgatitur njësoj për të shkuar në shkollë, gjë që fëmijët i vë në pozitë të pabarabartë nga fillimi.
Nuk ekziston kufizim për çka ndonjë fëmijë do të duhej të mbetej i përjashtuar nga arsimimi dhe çdo fëmijë mund të regjistrohet në shkollë të rregullt. Shkollat speciale edhe më tej ekzistojnë dhe prindërit e fëmijëve me të meta në zhvillim mund të regjistrojnë fëmijët e tyre në këto shkolla, nëse këtë e konsiderojnë si një zgjidhje të mirë.	Fëmijët me pengesa në zhvillim si dhe fëmijët romë pa ndonjë arsye janë regjistruar në shkolla speciale.
Duke filluar nga viti shkollor 2011/12. planifikohet aplikimi i financimit të institucionit për nxënës, kurse në të gjitha institucionet do të fillojë të aplikohet nga viti 2014/2015.	Financimi i institucionit për klasë.
Sistemi unik informativ i arsimimit (JISP), i cili duhet të mundësojë grumbullim më të mirë të të dhënave, analizë dhe planifikim në arsimim. Shkollat kanë obligim që të grumbullojnë dhe të azhurojnë të dhëna.	Nuk ekziston sistem i grumbullimit dhe përpunimit të të dhënave.

VÁLTOZÁSOK AZ OKTATÁSI RENDSZERBEN

Új törvényt és jogszabályokat hoztak meg, amelyek támogatják az befogadó szemléletet az oktatásban:

MOST	KORÁBBAN
Az iskola alkalmazkodik a gyermekhez.	A gyermek alkalmazkodik az iskolához, a tantervhez és programhoz.
Új íratkozási politika – Szektroközi tanács. Ha a gyermeknek kiegészítő támogatásra van szüksége, az iskolának biztosítani kell a hozzáférést a szektorközi tanács, amelynek értékelése alapján meghatározzák a kiegészítő oktatás, egészségügyi vagy szociális támogatás változatát. A gyermekek képességeinek értékelése nem feltétel a beiratkozáshoz, hanem a beiratkozás után végzendő el, és a tervezés alapjául szolgál.	A kategorizációs tanács, melynek hatásköébe tartozott eldönteni, hogy milyen típusú iskolában fog a gyermek járni, sértette a gyermekek jogait.
Személyre szabott oktatási terv. Figyelemmel kísérik minden egyes gyermek előrehaladását, egyénre szabott hozzáállással és oktatási tervvel dolgoznak, csökkentett vagy emelt követelményekkel.	Egységes tanterv, amelyben mindenki egyidőben, azonos ütemben és azonos módon, azonos tananyagot tanul.
Pedagógiai és személyi asszisztensek, akik támogatást nyújtanak a tanulásban, azoknak a gyerekeknek, akiknek a tanárok becslése szerint szüksége van rá. Nekik ugyancsak jelentős szerepük van a jobb együttműködés kialakításában az iskolák és a családok között, az iskolák és a helyi közösségek között, valamint az iskolák és az érintett helyi intézmények és külső tanácsadók között.	A diák és a család nem rendelkezik akkora támogatással, mint amekkorára szüksége lenne.
Az iskola és az iskoláskor előtti intézmények szakértői csoportot alakítanak ki az inkluzív oktatáshoz és a kiegészítő támogatás biztosítására konkrét gyermek esetében.	A tanító egyedül van, együttműködés és csapatmunka nélkül.
9 hónapos iskolai előkészítő program bevezetése, amellyel elvárható, hogy a gyermekek felkészültebben kezdik majd az iskolát.	Az iskoláskor előtti oktatás nem kötelező. A gyermekek nem egyformán vannak felkészítve az iskolára, amely diákokat megkülönböztetett helyzetbe hozza a kezdetektől fogva.
Nincs korlátozás, amely kizárná a gyereket az oktatásból, ezért minden gyermek beiratkozhat rendes iskolába. Speciális iskolák továbbra is léteznek, és a fogyatékkal élő gyermekek szülei beírathatják ezekbe az iskolákba gyermekeiket, amennyiben azt vélik a megfelelő megoldásnak.	A fogyatékkal élő gyermekeket és a roma gyerekeket indokolás nélkül speciális iskolákba íratták be.
A 2011/12 tanévtől tervezik a diákok száma alapján történő támogatás folyamatos bevezetését, amely a 2014/15 tanévtől az összes intézményre vonatkozni fog.	Az intézményeket a tagozatok száma alapján finanszírozzák.
Egységes Oktatási Információs Rendszer (JISP), amely lehetővé teszi a jobb adatgyűjtést, elemzést és tervezést az oktatásban. Az iskoláknak kötelessége összegyűjteni és folyamatosan frissíteni az adatokat.	Nincs adatgyűjtési és feldolgozási rendszer.

AVERČHANDIPE ANDE EDUKATIVNO SISTEMO

Ando si nevo krisosko thaj telalkrisosko regulativa savi loćharel te avel inkluzivno dikhipe ande edukativno sistemo.

AKANA	MAJANGLAL
E škola si pala si gasavi kaj si pala e čhavore.	O čhavoro trubul te avel sar rodel e škola thaj o programo
Nevi ramosardi politika – Interresorno komisija. Te e čhavorese trubul loćharipe e škola loćharel dikhipe katar e interresorno komisija, thaj pe lengi procena del pe šaipe te avel majbut edukativno, sastimasko thaj socijalno dijipe. O dikhipe čhavorengo naj uslovo pala o ramosaripe, kerel pe thampal o ramosaripe thaj si fundo pala o plano.	E Komisija pala e kategorizacija šaj te anel vakripe ande savi škola ka ramosarel pe o čhavoro, so sasa dijipe pe manušikane thaj čhavorenge hakaja.
Individualno edukativno plano. Dikhel pe o bararipe e čhavoreso, kerel pe individualno dikhipe thaj individualno sikavno plano, save si majkcne vol majbare mangipa.	Uniformno edukativno programo pe savo savore, si len jekh tempo keren o sikavno plano.
Pedagoški thaj personalni asistenta den loćharipe ande sikavipe e čhavorenge pala save e sikavne manuiša vakren kaj trubul len thaj si len bari rola te avel majkvalitetno buti maškar e škola thaj familija, škola thaj kidipe, škola thaj relevantni insitucije thaj aver manuša.	E čhavore thaj e familija naj loćharipe savo trubul len.
Škola thaj anglal škola keren sikavno timo pala inkluzivno edukacia, sar vi timo savo loćharel e čhavorese.	Sikavno manuš si korkoro, naj khetani buti thaj timsko buti.
Dijipe katar 9-čhon ande anglal školako programi ande savo gndisarel pe kaj e čhavore majloke šaj te džan ande škola.	Anglal školako sikavipe naj phando. E čahvore naj jekhane pala e škola sikade, thaj e sikavnen naj jekhtano statusi katar o starto.
Naj phandipe sostar nesavo čhavoro si inkaldo andar o sikavipe thaj sa e čhavore šaj te džan ande škola. Specijalne škole šaj te aven vi majdur thaj e dada thaj e daja save čhavore si nasvale šaj te den len ande gasavi škola.	E čhavore save si nasvale thaj e rromane čhavore sasa ramosarde ande specijalni škole.
Katar školako 2011/12. berš plano si te poloće del o finanisipe po čhavor, a na sa ustanove, akava sistemo ka lel pe katar 2014/2015. berš.	Fanansiripe e školako pe klasura.
Jekhutno informaciono sistomo prosvetako (JISP), savo šaj te loćharel te majlače kiden pe e data, analize thaj planiripe ande edukacija. E škole trubun te kiden godola data.	Naj sistemo katar o kidipe thaj keripe e datengo.

VIŠE O INKLUZIVNOM OBRAZOVANJU

Više informacija o temama koje se tiču inkluzije i inkluzivnog obrazovanja možete pronaći na
www.facebook.com – Kampanja za inkluzivno obrazovanje „Svi u školu, budućnost za sve".

Korisne publikacije mogu se naći u elektronskoj formi na sajtu Ministarstva prosvete/ Resurs centar, http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenti.php?podsekcija=13&grupa=37&teritorija=0.

Izdvajamo:

Priručnik za inkluzivni razvoj škole (Tony Booth, Mel Ainscow)

Osnovni principi učenja i preporuke za praksu nastavnika (Ljubica Chatman, Betsy Sparrow PhD, Columbia University)

Razumevanje i odgovor na potrebe dece u inkluzivnim učionicama

Inkluzija – odabrani materijali za čitanje

Zbirka alatki za planiranje individualizovanog obrazovanja

Strategije za podučavanje učenika sa smetnjama u razvoju i invaliditetom (Raisa Venelainan, Milena Jerotijević)

IOP za darovitog učenika – izbor priloga za modul (Ana Altaras Dimitrijević)

Zbirka primera inkluzivne prakse (Biljana Janjić)

MË SHUMË PËR ARSIMIMIN INKLUZIV

Më shumë informata për temat të cilat kanë të bëjnë me inkluzionin dhe arsimimin inkluziv mund të gjeni në www.facebook.com – Kampanja për arsimim inkluziv "Të gjithë në shkollë, ardhmëria për të gjithë".

Publikimet e dobishme mund të gjenden në formë elektronike në sajtin e Ministrisë së arsimit/ Resurs qendra http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenti.php?podsekcija=13&grupa=37&teritorija=0.

Ndajmë:

Udhëzuesi për zhvillimin inkluziv të shkollës (Tony Booth, Mel Ainscow)

Parimet themelore të mësimit dhe rekomandimet për praktikën e arsimtarëve (Ljubica Chatman, Betsy Sparrow PhD, Columbia University)

Mirëkuptimi dhe përgjigja ndaj nevojave të fëmijëve në klasët inkluzive

Inkluzioni – materialet e zgjedhura për lexim

Përmbledhje e mjeteve për planifikim të arsimimit të individualizuar të arsimimit

Strategjia për mësimin e nxënësve me të meta në zhvillim dhe me individualitet (Raisa Venelainan, Milena Jerotijeviq)

IOP për nxënës të talentuar – zgjedhja e shtojcës për modul (Ana Altaras Dimitrijeviq)

Përmbledhje e shembujve të praktikës inkluzive (Biljana Janjiq)

TOVÁBBI INFORMÁCIÓK AZ INKLUZÍV OKTATÁSRÓL

További információkért az inklúzió és az inkluzív oktatás témáról látogasson el a következő weboldalra: www.facebook.com – Kampány a inkluzív oktatásért „Irány az iskola, mindannyiunk jövője!"

Hasznos publikációk találhatók elektronikus formában az Oktatásügyi Minisztérium weboldalán/információs központjában.

http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenti.php?podsekcija=13&grupa=37&teritorija=0.

Kiemeljük:

A inkluzív iskola fejlesztésének kézikönyve (Tony Booth, Mel Ainscow)

A tanulás alapelvei és jótanácsok oktatói gyakorlathoz (Ljubica Chatman, Betsy Sparrow PhD, Columbia University)

A gyerekek szükségleteinek megértése és megválasozlása az inkluzív osztályokban

Inklúzió – olvasásra kiemelt anyagok

Egyénre szabott oktatás megtervezésének eszköztára

Stratégiák a fogyatékkal és fejlődési rendellenességgel élő diákok képzésére (Raisa Venelainan, Milena Jerotijević)

IOP a tehetséges tanulóknak – kiemelt mellékletek a modulhoz (Ana Altaras Dimitrijević)

Az inkluzív gyakorlat példatára (Biljana Janjić)

MAJBUT ANDAR E INKLUZIVNO EDUKACIA

Majbut inforamcie andar e teme save vakaren andar inkluzivno edukacia šaj te arakhen pe
www.facebook.com – Kampanja inkluzivno edukacia "Savore ande škola, avutnipe pala savore".

Lače publikacije šaj te arakhen pe ande elektronsko forma pe sajto Ministerijumo pala edukacia/ Resurs centar, http://www.mp.gov.rs/resursi/dokumenti.php?podsekcija=13&grupa=37&teritorija=0.

Vadži šaj dikhen:

Vakaripe pala inkluzivno bararipe e školako (Tony Booth, Mel Ainscow)

Fundone principa thaj rekomandacie ande praksa pala o sikavno manuš (Ljubica Chatman, Betsy Sparrow PhD, Columbia University)

Haćaripe thaj irisaripe po mangipe e čhavorengo ande inkluzivni klasura

Inkuzia – materijala save šaj te ginaven pe

Kidipe katar e alatke pala planiripe pala individualno edukacia

Strategija pala sikavipe e čhavorengo save ačhile ando bararipe vol si invalida (Raisa Venelainan, Milena Jerotijević)

IOP pala talentovano čhavoro – lijipe katar o prilogo pala o modul (Ana Altaras Dimitrijević)

Kidipe katar e egzampla ande inkluzivno praksa (Biljana Janjić)

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO - SRBIJA
FUND FOR AN OPEN SOCIETY - SERBIA

FOND ZA OTVORENO DRUŠTVO, SRBIJA
www.fosserbia.org

CIP - CENTAR ZA INTERAKTIVNU PEDAGOGIJU
www.inkluzija.org
www.cip.org.rs

SAVEZ UČITELJA REPUBLIKE SRBIJE
www.savezucitelja.com

PROJECT
DELIVERY
OF IMPROVED
LOCAL SERVICES

ПРОЈЕКАТ
ПРУЖАЊЕ
УНАПРЕЂЕНИХ УСЛУГА
НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

www.dils.gov.rs

Centar za obrazovne politike
Centre for Education Policy
www.cep.edu.rs

United Nations Educational,
Scientific and Cultural Organization

UNESCO Chair
in Development of Education:
Research and Institutional Building